

LITTERATUR I ÖGONHÖJD

En studie av urvalspraktiken bakom skyltning av böcker på folkbibliotek

Laura Isoz

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Karen Louise Grova Søylen

År: 2026

Title

Literature at Eye Level: Book Display Selection Practices in Public Libraries

Abstract

Book displays in public libraries engage a broad range of users and shape patterns of borrowing and reading. They therefore constitute an important means through which libraries can express institutional values and promote their collections. The aim of this thesis is to advance knowledge of how book selection for display is conducted in public libraries. The study draws on observations in four library spaces and interviews with six public librarians to examine librarians' display practices and their accounts of the factors shaping selection. Using practice theory, the study analyses display practices through central concepts such as activities, actors, routines, and development. It is shown that the display practices examined are structured around four general understandings of values that the selection of books seeks to realise: the values of versatility and breadth, diversity, topicality, and increased circulation. These values are shaped by the institutional mission of public libraries as regulated by the Swedish Library Act, which is both explicitly referenced by the librarians in relation to display practices and materialised in local directives and instructions. The identified norms concerning the organisation of displays are linked to these broader understandings of their value. Competing norms are also present, reflecting both the interconnectedness of display practices with other practices, and the variation in how different actors carry out the practice. These include expectations that displays should market the collection, as well as differing views on the role of personal literary preferences in the selection of books. Finally, the study shows that librarians' information practices for selecting books to display are spatially and temporally dispersed and shaped by the collaboration of different actors involved in the display practice.

Keywords

Public libraries, Book displays, Library exhibits, Book selection, Readers' advisory services, Practice theory

Till Isak och Marta, som burit mig genom uppsatsskrivandet med tålamod, lek och värme.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	4
Syfte och frågeställningar	7
Avgränsningar och definitioner.....	7
Disposition	8
Tidigare forskning	9
Litteraturförmedling	10
Vilken litteratur ska förmedlas?	11
Bibliotekens skyltning av böcker	12
Begreppet skyltning	13
Varför skyltning?	14
Litteraturförmedling som värderande praktik	16
Teoretiska perspektiv	18
Praktikperspektivet.....	19
Aktiviteter och praktiker	20
Aktörer	21
Rutin och utveckling	22
Sammanfattning	23
Metodbeskrivning.....	24
Etiska aspekter	25
Urval.....	25
Observationer	27
Semistrukturerade intervjuer	28
Bearbetning och analysmetod	29
Resultat och analys	30
Varför skyltar man?	31
Mångsidighet och bredd	32
Mångfald.....	34
Aktualitet	36
Sammanfattning.....	37
Vem skyltar?	38
Ansvarsfördelning	38
Samarbete	39
Delaktighet.....	41
Sammanfattning.....	43
Hur skyltar man?	44
Marknadsföring	44
Teman	46
Tillgänglighet.....	48
Sammanfattning	49
När skyltar man?	50
Sökstrategier	50
Övriga roller	52
Personlig smak.....	53
Sammanfattning.....	55
Konklusion och diskussion.....	56
Skyltningens värden	57
Normer och riktlinjer	58
Informationspraktiker.....	61

Avslutande reflektioner	63
Referenser.....	66
Bilagor.....	75
Bilaga 1	76
Bilaga 2	78

Inledning

Sedan drygt 100 år tillbaka är de svenska folkbiblioteken landets viktigaste litteraturförmedlande institution. Bibliotekslagen (SFS 2013:801) stipulerar att “biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt”. Folkbiblioteken har ett särskilt uppdrag att främja läsning och tillgång till litteratur, och deras medieutbud ska präglas av allsidighet och kvalitet.

Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla. För medieutbudet, som inkluderar böcker, tidningar, tidskrifter och databaser i både fysisk och digital form, innebär kravet på allsidighet att i princip vad som helst ska kunna köpas in åt en stor och mångsidig användargrupp (Söderholm 2024, s. 29). Folkbibliotekens mediestrategiska arbete formas i hög grad av användarnas behov och önskemål (ibid.). I medieplaneringen knyts bibliotekslagens kvalitetsbegrepp ofta till den breda målgruppen, och en kvalitetsdefinition är att kvalitet anses uppnås om beståndet nyttjas av användarna (Lindsköld 2023, s. 8). Bibliotekariernas eget utrymme att värdera och välja ut litteratur är därmed begränsat i beståndsutvecklingen (Söderholm 2024, s. 29; Söderlind och Elf 2014, s. 11).

Samtidigt föregår en praktisk värdering av litteratur i bibliotekariernas förmedlande arbete genom exempelvis skyltning av böcker. Urvalet av den litteratur som lyfts fram är en förhandling mellan värden som högt eller lågt, där klassisk och kvalificerad litteratur ibland ställs emot populära och lättillgängliga titlar, och estetiskt eller instrumentellt, där den estetiska läsoplevelsens egenvärde kan jämföras med vad läsningen förväntas bidra till (Lindsköld 2016, s. 163; Nilsson 2012, s. 8; Oterholm 2016, s. 140). Folkbibliotekens övergripande litteraturförmedling är på samma gång institutionaliserad genom tradition, bibliotekslag och andra biblioteks- och kulturpolitiska dokument (Oterholm 2016, s. 140). I förmedlingssituationen ”görs” litterär kvalitet genom urvalet av vad som lyfts fram och sprids (Lindsköld 2023, s. 2). På så vis är folkbiblioteken som institution en viktig aktör i en samhällelig värderingsprocess som skapar och upprätthåller litterära värden (Forslid, Helgason, Lenemark, Ohlsson & Steiner 2017, s. 10).

Bibliotekens skyltning av böcker är en intressant litteraturförmedlande verksamhet av flera skäl. För det första har bibliotekens skyltning stor betydelse för vilka böcker

användarna väljer att låna (se ex. Bischoff och van Dyk 2020; Goldhor 1972). Skyltningen producerar och reproducerar således värden genom vad som lyfts fram, lånas och läses. För det andra innebär skyltningens öppna tilltal att urvalet av böcker kan förhålla sig mer fritt till specifika behov och önskemål än mer individuell litteraturförmedling (Smidt 2002, s. 262). Hänvändelsen till en bred grupp av användare innebär att flera värden aktualiseras och förhandlas i skyltningen. Slutligen är skyltningsverksamheten en integrerad och svåravgränsad del av folkbibliotekariernas dagliga arbete. Skyltningen sker kontinuerligt och påverkas av många olika faktorer som är relevanta att utforska för att åskådliggöra vad som styr urvalet av böcker som exponeras.

Skyltning av böcker är en väsentlig möjlighet för folkbiblioteken att ge uttryck åt institutionens värden och lyfta fram litteraturbeståndet. Ofta är skyltningen bland det första som användarna ser när de stiger in i biblioteksrummet, och även de personer som låter bli att interagera med bibliotekspersonalen möter sannolikt skyltningen (Fojtik 2024, s. 6). På så vis synliggör bibliotekens skyltning sådant som annars förblir osynligt, både i bemärkelsen att böcker som inte exponeras lånas ut i lägre grad och att verksamheter som inte visar upp och legitimerar sig blir irrelevanta för sin målgrupp (Tveit 2004, s. 96).

Folkbibliotekens skyltningsverksamhet är ett område där bibliotekarier har ett stort utrymme att värdera och välja ut böcker, teman och gestaltningar utifrån sitt eget professionella omdöme. Samtidigt får skyltningen sällan samma utrymme i bibliotekens styr- och policydokument som den får i biblioteksrummet. Som exempel nämner varken Biblioteken i Malmö eller Folkbiblioteken i Lund tillgängliggörandet av medier genom skyltning vare sig i biblioteksplanen eller mediepolicy (Lunds kommun 2019; Lunds kommun 2023; Malmö stad 2022; Malmö stad u.å.). Även i forskningen om skyltning på bibliotek saknas ett perspektiv på urval av böcker i skyltningsverksamheten. I praktiken är det upp till varje bibliotekarie att själv tänka ut, eller låta bli att fundera på, vilka värden och verk skyltningen ska bidra till att förmedla. Bibliotekariernas stora handlingsutrymme i skyltningsverksamheten är en möjlighet att arbeta med bibliotekens uppdrag och ta vara på den professionella kompetensen. För att folkbiblioteken ska kunna förvalta potentialen av skyltning krävs ett samtal kring vad som lyfts fram och varför.

Vilka böcker som blir föremål för folkbibliotekens förmedlande aktiviteter, och hur biblioteken arbetar strategiskt med litteratur och urval, är aktuella frågor för

yrikespraktiken. På senare tid har det i flera sammanhang förts en dialog kring folkbibliotekens litteraturfrämjande uppdrag i relation till förmedling. Under bokmässan 2025 diskuterades hur det strategiska arbetet med uppgiften att främja litteraturens ställning kan utvecklas, och Regionbibliotek Stockholms internat i maj 2024 kretsade kring frågan om hur litteraturens roll i det läsfrämjande arbetet för barn och unga ska återuppväckas (Region Stockholm 2024). Dessa frågor ger skäl för en undersökning av hur urvalet praktiskt går till i förhållande till skyltning av böcker som förmedlande aktivitet.

Syfte och frågeställningar

Studien har till syfte att bidra till kunskap om hur urvalet av böcker som exponeras genom skyltning sker på folkbibliotek. Detta görs genom att studera folkbibliotekariers arbete med skyltning och deras beskrivningar av vad som styr urvalet som en skyltningspraktik, vars olika beståndsdelar tillsammans avgör vilka böcker som lyfts fram. Genom att öka förståelsen inom ett område som jag i avsnittet om tidigare forskning visar är underforskat, kan studien komma såväl professionen som akademien till del.

De frågeställningar som uppsatsen ska besvara är:

1. Vad kännetecknar de informationspraktiker som bibliotekarierna företar sig för att välja böcker att exponera genom skyltning?
2. Vilka normer och eventuella riktlinjer förhåller sig bibliotekarierna till i urvalet?
3. Vilka värden tillskriver bibliotekarierna urvalet av böcker som de väljer att skylta med?

Avgränsningar och definitioner

I denna studie definieras skyltning i bred bemärkelse som boksnullor, bord eller hyllor där böcker exponeras för användarna på ett annat sätt än jämte varandra med ryggarna utåt. Skyltning är ett tvetydigt begrepp som i svenskan kan åsyfta både att förse något med en skylt och att visa upp eller ställa fram något för att väcka köplust eller visa prov på ett utbud (SAOB u.å). I litteraturen om bibliotek används begreppet för att beteckna antingen användningen av skyltar som understödjer orienteringen i biblioteksrummet eller det att lyfta ut och visa fram medier ur beståndet (se ex. Bergstrand 2023; Ceccato et al. 2022; Johansson 2022). Den internationella forskningen på engelska benämner skyltning av medier både som

displays och *exhibitions*, där det senare begreppet liksom det svenska ordet *utställningar* ofta pekar mer mot kuraterade sammanställningar av medier (se ex. Camacho, Spackman & Cluff 2014; Fouracre 2015). Ordet *exponering* är i min förståelse synonymt med att synliggöra eller framhäva något, och används därför i denna studie som ett övergripande begrepp i förhållande till skyltning som specifik aktivitet.

Studien avgränsar sig till att undersöka skyltningspraktiken på folkbibliotek. Avgränsningen motiveras av folkbibliotekens breda uppdrag och målgrupp, som beskrivs i uppsatsen inledning. Medan skol- och universitetsbiblioteken i högre grad kan likställa kvalitet med ändamålsenlighet för utbildningsverksamheten, förhåller sig folkbibliotekens kvalitetsbedömningar till vad som är kvalitet för varje användare (Lindsköld 2023, s. 8). Även kravet på allsidighet i medieutbudet kan betraktas som ett större och friare åtagande för folkbiblioteken än för biblioteken i utbildningssektorn, eftersom folkbiblioteken ska kunna tillhandahålla praktiskt taget allting (Söderholm 2024, s. 29). Folkbibliotekens breda och heterogena bestånd innebär att också tillgängliggörandet av det genom skyltning blir en stor och fri uppgift. I jämförelse med beståndsutvecklingens användarstyrning (Söderholm 2024, s. 15) blir exponeringen av böcker genom skyltning en verksamhet där bibliotekariernas urval och värderingar får ta större plats.

En avgränsning görs även till skyltning av skönlitteratur och facklitteratur riktad till vuxna biblioteksanvändare. Inriktningen på skyltning för vuxna grundar sig i att detta område är underforskat i förhållande till skyltning av barnlitteratur, vilket jag redogör för i avsnittet om tidigare forskning. Av hänsyn till studiens begränsade omfattning fokuserar uppsatsen på skyltningen av tryckta böcker i det fysiska biblioteksrummet. Exponering av digitalt material som exempelvis e-böcker ligger utanför studiens ämnesområde, även om urval och presentation av medier också är relevanta aspekter av det digitala biblioteket.

Disposition

I kommande avsnitt presenteras tidigare forskning som ramar in forskningsproblemet. Avsnittets första del behandlar forskning om litteraturförmedling och perspektiv på vilken litteratur som ska förmedlas. I avsnittets andra del beskrivs forskningsfältet kring skyltning av böcker på bibliotek, med fokus på skyltningens potential som litteraturförmedlande aktivitet. Slutligen redovisas forskning om bibliotekariers värdering av litteratur och värdeförankring av litteraturförmedlingen.

Teoriavsnittet som följer redogör för det teoretiska ramverk som vägleder analysen av studiematerialet. Förståelsen av studieobjektet, alltså skyltningspraktiken, utgår från ett praktikorienterat perspektiv på skyltning som ett socialt fenomen. Avsnittet ger en kort bakgrund till praktikperspektivet inom samhällsvetenskaperna respektive biblioteks- och informationsvetenskapen, för att sedan redovisa de centrala principer som strukturerar studiens praktikorienterade blick på folkbibliotekens skyltningsverksamhet.

Avsnittet som följer behandlar studiens metodologiska ansats, etiska överväganden, urval och genomförande. Därefter redovisas och analyseras studiens resultat med utgångspunkt i fyra olika huvudteman, indelade i en rad subteman som utarbetats med stöd i både teorin och det empiriska materialet.

I uppsatsens sista avsnitt presenteras och diskuteras studiens slutsatser i relation till frågeställningarna och forskningsfältet, med en utblick mot det framtida forskningsbehovet kring bibliotekens skyltning av böcker. Avslutningsvis förs en kort reflektion kring studiens metodval och dess konsekvenser för resultaten.

Tidigare forskning

För att sätta forskningsproblemet i sitt sammanhang redogörs i detta avsnitt för tidigare forskning på området. Forskningen om såväl bibliotekens skyltning av böcker som bibliotekariers urval av litteratur att förmedla är begränsad, vilket föranleder att flera av de texter som refereras är äldre. På så vis illustrerar kunskapsöversikten en forskningslucka som bidrar till att motivera behovet av denna studie. Inledningsvis presenteras texter om litteraturförmedling och olika perspektiv på vilken litteratur som ska förmedlas. Därefter skiftas fokus mot skyltning av böcker som en särskild typ av litteraturförmedling. Avslutningsvis redovisas studier om bibliotekariers värdering av litteratur och litteraturförmedlingens värdeförankring.

Litteraturförmedling

Traditionellt brukar man skilja mellan direkt och indirekt litteraturförmedling på bibliotek, skriver Jonas Andersson (2015, s. 62). Medan direkt förmedling innefattar en dialog mellan användaren och bibliotekarien, avser indirekt förmedling vägledning och läsinspiration genom exempelvis bokkataloger eller digitala boktips. Åse Kristine Tveit (2004, s. 17) skiljer istället mellan en tekniskt präglad förmedling som innefattar klassifikation och indexering, och en mer personlig förmedling där såväl referenssamtal mellan två personer som vägledning riktad till en större publik ingår. Rune Eriksson (2017, s. 160) menar att Tveit med sin definition både utvidgar förmedlingsbegreppet och lyckas ringa in ett fenomen som bokprat, där förmedlaren möter användare och kan ha kännedom om deras behov utan att ett direkt önskemål är formulerat.

Skyltning av böcker kräver ingen direkt kommunikation mellan användarna och bibliotekarien, och kan på så vis betecknas som en typ av indirekt litteraturförmedling. Inom forskningen har det åtminstone sedan 1980-talet och Joyce G. Saricks skapande av det system som idag förknippas med termen *Readers' Advisory* funnits ett stort intresse för hur biblioteken kan förmedla sitt bestånd genom direkta samtal med användarna (se ex. Ross 1991; Saricks 1997). Inom ramen för denna uppsats presenteras litteratur om vad som kan betecknas som direkt förmedling i den mån den behandlar frågor om urval. I övrigt faller litteraturen om referenssamtal och individuella boktips utanför studiens intresseområde.

Tveits (2004, s. 17) breda definition av den personliga förmedlingen kan däremot åskådliggöra att skyltning av böcker kan vara en dynamisk process mellan användare och bibliotekarier. Exempelvis kan bibliotekarien rikta urvalet av skyltade böcker till en känd grupp av användare, eller exponera böcker som tillgodoser ett uttalat behov. I en artikel om användardelaktighet på bibliotek illustrerar Casper Hvenegaard Rasmussen (2016, s. 551–552) att skyltning också kan ta formen av förmedling mellan användare, där var och en kan markera eller lyfta fram böcker som de rekommenderar. Hvenegaard Rasmussen (2016, s. 547–548) menar att detta är en aspekt av bibliotekens övergripande rörelse från envägskommunikation till meningsutbyte, där tillgängliggörandet av deras bestånd och tjänster i ökande grad sker i form av en dialog.

En betydande del av forskningen om litteraturförmedling inriktar sig på målgrupperna barn och unga. Intresset för hur litteraturförmedlingen bör utformas i relation till unga användare kan motiveras av studier som visar att barns sätt att söka och upptäcka böcker i biblioteket skiljer sig från vuxnas (Larkin-Lieffers 2001), och att barn i hög grad väljer ut och väljer bort böcker baserat på strukturella och visuella aspekter (Karatay, Tezel & Demirel 2023). Flera studier fokuserar även på urvalet av böcker som förmedlas till barn, vilket kan ses mot bakgrund av att barndomen traditionellt har betraktats som en kort och formativ fas där litteraturens bildande syfte har betonats (Pattee 2008, s. 95). Denna studie bidrar med ett perspektiv på urval av böcker i förhållande till litteraturförmedling genom skyltning för vuxna som det, mot bakgrund av forskningens tonvikt vid målgrupperna barn och unga, finns ett påtagligt behov av.

Vilken litteratur ska förmedlas?

Ett fokusområde för litteraturen om förmedling är olika typer av stöd för det praktiska genomförandet på biblioteken. Listor med rekommenderade böcker inom olika ämnen och genrer utgör en typ av underlag till förmedlingspraktiken gentemot såväl unga som vuxna (se ex. Conteh-Morgan 2004; Trott & Baker 2010). I en svensk kontext ger BTJ:s förlag ut böcker med förslag på passande titlar för olika målgrupper (se ex. Janson 2024; Kjersén Edman 2018). För bibliotekens skyltningsverksamhet finns flera böcker, främst från England och USA, som beskriver hur skyltningar handgripligen kan utformas för att engagera användare och stimulera biblioteksanvändning (se ex. Ng-He & Gibbons 2021; Philips 2011). I skyltningen av böcker på folkbibliotek kan dessa och liknande texter fungera vägledande för urvalspraktiken, och blir på så vis relevanta för denna studie.

Listor med rekommenderade böcker kan både fungera som informationskällor för bibliotekariers litteraturförmedlande verksamhet, som i exemplen ovan, och i sig fungera som verktyg för bibliotekariers förmedling. Bill Katz (2001, s. 198) visar att mängder av olika boklistor publiceras varje år av såväl biblioteksinriktade periodiska tidskrifter som förlag, tidningar och enskilda bibliotek. Katz menar att dessa listor utgör ett slags litterär kanon som i modern tid har vidgats till att kunna innefatta praktiskt taget vilka böcker som helst. Enligt Sarah Naper och Stephanie Wiegand (2008, s. 9) är det viktigt att biblioteken inte fullständigt grundar sin förmedling på boklistor, för att undvika att skapa ett urval som är identiskt med ett annat. En övertro på listor äventyrar mindre förlag och marginaliserade perspektiv. Katz (2001, s. 199) framhäver däremot vikten av att upprätthålla en avgränsad litterär kanon som förhåller sig till gemensamma utvärderingskriterier. Diskussionen bör enligt Katz handla om hur man kan utveckla en kanon som möter behoven hos läsarna, snarare än hurvida man alls ska ha en kanon.

I en antologi om *Shared Reading* tar Kerstin Rydbeck (2022) avstamp i praktikteori för att undersöka hur de litterära texterna som ska läsas i grupp väljs ut, och närmar sig således de frågeställningar som lyfts fram i denna uppsats för att diskutera en annan litteraturförmedlande praktik. Rydbeck gestaltar en informationspraktik hos studiedeltagarna som innebär att de ständigt letar efter texter att förmedla och som påverkar deras personliga läsvanor. Informationspraktiken förhåller sig till övergripande normer inom praktikgemenskapen genom att utgå från textresurser som finns för Shared Reading. Studien fungerar i min uppsats som en inspiration för hur ett praktikteoretiskt perspektiv kan tillämpas i förhållande till urval av litteratur, och erbjuder därmed en relevant utgångspunkt för en diskussion i relation till uppsatsens slutsatser.

Bibliotekens skyltning av böcker

Skyltning av böcker började växa fram som företeelse på biblioteken efter andra världskrigets slut, och har sedan 1960-talet blivit en allt tydligare del av bibliotekens verksamhet, skriver Tveit (2004, s. 88). Skyltfönster i butiker har i ett skandinaviskt perspektiv varit vanliga sedan 1800-talets mitt, då de stora varuhusen etablerade sig i städerna (Tveit 2004, s. 87). Ann Steiner (2017, s. 19) poängterar att arbetet med kuratering och skyltning har blivit allt viktigare för bokhandlarna i takt med att bokproduktionen har ökat och läsarna behöver mer vägledning för att hitta passande titlar. Den ökade vikten av kuratering och skyltning kan appliceras även på biblioteken, som av Steiner i flera avseenden betraktas som bokhandlarnas offentligt finansierade motsvarighet. Tveit (2004, s. 87) beskriver att

biblioteksbyggnaderna traditionellt har varit utan utställningsfönster, och därmed saknat den möjlighet bokhandlarna haft att genom dessa skapa spontan besökslust. Sedan 1990-talet har nya biblioteksbyggnader fått en annan öppenhet i arkitekturen, där stora glasparter lyfter fram bibliotekets innehåll för de som passerar utanför. Till skillnad från i bokhandlarna försiggår bibliotekens skyltningsverksamhet dock främst interiört, vilket enligt Tveit kan bero på att biblioteken saknar samma kommersiella beroende av att locka till sig läsare.

Begreppet skyltning

I sin definition av litteraturutställningar på bibliotek skiljer Eriksson (2017, s. 161) mellan de tre olika nivåerna *exponering*, *förmedling* och *kuratering*. Huvuddelen av folkbibliotekens utställningsverksamhet av böcker kan enligt Eriksson betecknas som exponering, där böckernas yttre synliggörs tydligare än i hyllor med ryggarna utåt. Eftersom exponeringen framhäver böckernas existens snarare än förmedlar deras innehåll, menar Eriksson att denna typ av utställningsverksamhet inte kräver någon litterär kompetens. Exponering av böcker är således ett billigt och effektivt sätt att marknadsföra utvalda titlar.

Att exponerade böcker lånas ut i högre grad än böcker som inte exponeras är väldokumenterat i forskningen om skyltning. Resultat från studier gjorda av bland andra Herbert Goldhor i USA (1972) visar att cirkulationen ökar för de titlar som exponeras i biblioteket. En senare studie gjord av Marissa Bischoff och Gerrit van Dyk (2020) påvisar att exponeringen av skönlitteratur på ett lärosätesbibliotek i Utah ökar cirkulationen även av facklitteratur. Detta resultat kan kontrasteras mot Lorie Roys (1994) undersökning av skyltningens effekter på folkbiblioteks utlåningsstatistik, som snarare visar att cirkulationen av exponerade böcker ökar på bekostnad av bibliotekens övriga bestånd. Sammantaget illustrerar dessa och flera ytterligare studier det faktum att exponering av böcker genom skyltning, som Tveit (2004, s. 96) skriver, ”synliggör något som tidigare har varit osynligt” (min översättning). Skyltningens effekter för vilka titlar användarna lånar bidrar till att motivera en undersökning av hur dessa väljs ut.

Med avseende på litteraturutställningar karakteriserar Eriksson (2017, s. 162–163) nivån förmedling som ett arrangemang där bibliotekarien fungerar som en länk mellan böckerna och användarna genom att tillfoga någonting. För att göra detta behöver förmedlaren både veta något om det som ska förmedlas och anpassa det till en målgrupp. Eriksson menar att förmedling kan vara svår att skilja från exponering, eftersom kunskapen om den förmedlade litteraturen kan vara mer eller

mindre djup. Såväl skyltningar med temat ”kärleksdikter” eller ”minimalistiska noveller” som samlingar av exempelvis deckare kan enligt Eriksson omfattas av begreppet förmedling.

Definitionen av begreppet skyltning som tillämpas i denna uppsats omfattar de nivåer av litteraturutställningar som Eriksson (2017, s. 162–163) kallar exponering och förmedling. Studien är inriktad på de vardagliga aktiviteter som formar urvalspraktiken bakom skyltning, och förutsätter därför en definition av begreppet skyltning som beaktar de olika förutsättningar och handlingslogiker som kännetecknar det dagliga arbetet. Kuratering i biblioteksregi betecknar enligt Eriksson (2017, s. 164) en mer genomtänkt och tidskrävande verksamhet, där specifika medier ställs samman för att illustrera en tydlig poäng. I en kuraterad biblioteksutställning råder inga tvivel om varför just de uppvisade medierna har valts ut, och material tillkommer inte efterhand. Av den anledningen kan kuraterade litteraturutställningar betraktas som mer isolerade händelser med mindre förankring i den övriga biblioteksverksamheten, och kommer således inte att beröras i denna uppsats.

Varför skyltning?

Kelly Fojtik (2024, s. 6–7) understryker vikten av indirekt litteraturförmedling genom exempelvis skyltning. Indirekt litteraturförmedling fungerar på ett annat sätt än direkt förmedling genom exempelvis referenssamtal, och når enligt Fojtik med största sannolikhet fler användare. Även de användare som inte vänder sig direkt till bibliotekspersonalen för att få hjälp möter bibliotekets skyltningar. Eriksson (2017, s. 172) menar, i likhet med Fojtik, att exponering av böcker ur ett didaktiskt perspektiv främst representerar ett faciliterande tillvägagångssätt med fokus på att främja läsarnas möte med böckerna. Eftersom temaskyltningar av mer förmedlande karaktär signalerar att bibliotekarierna faktiskt vet någonting om de uppvisade titlarna, påpekar Eriksson (2017, s. 173) dock att de, förutom att fungera faciliterande, också kan få användare att vända sig till personalen för vägledning. Bibliotekets skyltningar kan således också vara en ingång till andra typer av förmedling.

Skyltning av böcker skapar möjligheter för användare att relatera till de exponerade böckerna och till biblioteket. Mot denna bakgrund menar Fojtik (2024, s. 7) att skyltningar har störst effekt när de är knutna till ett sammanhang, som bibliotekets programverksamhet, aktuella händelser eller trender på sociala medier. Även Tveit (2004, s. 91) menar att skyltning kan vara en profilering av biblioteksverksamheten.

En temautställning kan exempelvis illustrera bibliotekets aktualitet, och att det har ett utbud av litteratur inom de genrer som användarna är intresserade av. Skyltningens inverkan på användarnas relation till de exponerade böckerna berörs även av Eriksson (2017, s. 173–174). Genom att välja en kategori av böcker och peka på innehållet genom förmedlingstexter eller annat material, menar Eriksson att bibliotekarier i någon mån kan understödja en viss läsupplevelse hos användarna. Därför är förmedlande skyltning inte en neutral aktivitet.

Ett tema i litteraturen om skyltning är hur den kan bidra till inkludering och gemenskap. Lisa Gay-Milliken och Jeffrey DiScala (2020) framhåller vikten av att skyltningarna speglar en mångfald av perspektiv och erfarenheter för att göra biblioteket till en trygg och välkomnande plats för HBTQI+-personer. En annan aspekt av inkludering kan vara de exponerade böckernas format. I sin studie av norska folkbiblioteks förmedling av adapterade böcker visar Gerd Berget (2022) att lättlästa böcker ofta betraktas som specialböcker och följaktligen inte inkluderas i bibliotekens skyltningar. Berget menar att folkbibliotekens kunskap om adapterade böcker kan behöva öka för att de ska nå fler potentiella målgrupper. Förutom att nödvändigtvis locka användarna att låna och läsa böcker kan skyltningen alltså syfta till att visa på en mångfald av såväl innehåll som format genom att lyfta fram olika aspekter av beståndet.

Bibliotekens skyltning kan bidra till användarnas informella lärande genom att bidra till serendipitet, skriver Lennart Björneborn (2017, s. 183–185). Ordet serendipitet betecknar en positiv och oavsiktlig upptäckt. I relation till skyltning menar Björneborn att informellt lärande på biblioteken uppstår när medier eller utställningar vidgar användares kunskapshorisonter utan att det är planerat på förhand. Flera forskare har skrivit om serendipitet i förhållande till skyltning, men eftersom Björneborn behandlar hur den kan stödjas i urvalet och utformningen av skyltningen presenteras dessa idéer kortfattat här. Serendipitet kan understödjas när förmedlaren utnyttjar bibliotekets diversitet av resurser och ämnen för att väcka användarnas mångfald av stora och små såväl som långvariga och förbigående intressen, eller för att utmana invanda attityder. Den främjas också av att ämnesmässig bredd kombineras med fysisk täthet, som i en associativ temaskyltning. Slutligen kan serendipitet framdrivas av en ofullständighet i förmedlingsrummet som rymmer de spår användarna lämnar efter sig. Björneborn (2017, s. 195–197) ger som exempel att efterlämnade böcker i rummet kan fungera som en typ av förmedling mellan användare.

Eftersom forskningen om bibliotekens skyltning av böcker är begränsad finns det anledning att presentera två aktuella studentuppsatser på området. I en masteruppsats från 2023 undersöker Julia Bergstrand folkbibliotekens skyltning ur ett användarperspektiv. Bergstrand (2023) visar att användarna som studerats betraktar skyltningen både som en instans för bibliotekariers förmedling av god och läsvärd litteratur, och som ett hjälpmedel för att orientera sig i biblioteksrummet och bland hyllorna. Andreas Folkesten belyser i sin kandidatuppsats från 2025 vilka mål folkbibliotekarier har med sitt skyltningsarbete utifrån ett traditionalistiskt, pragmatiskt respektive emancipatoriskt förhållningssätt. Uppsatsen behandlar, liksom föreliggande studie, skyltningens värden och tangerar frågan om urval av böcker. Emellertid utgår den enbart från intervjuer med bibliotekarier och ett mer kognitivistiskt förhållningssätt till deras svar än vad som följer av det praktikteoretiska ramverket för denna studie, vilket behandlas i avsnittet om teoretiska perspektiv.

Litteraturförmedling som värderande praktik

I sin avhandling om litterär smak och litteraturförmedling bland bibliotekarier på norska folkbibliotek karakteriserar Jofrid Karner Smidt (2002, s. 311–318) bibliotekariernas litterära smak som ”smaken på midten” mellan det höga och det låga, förstått som det smala och det populära. Bibliotekariernas norska favoritförfattare motsvarar enligt Smidts undersökning de mest utlånade författarskapen på folkbiblioteken, och bibliotekarierna tonar också ned skillnaderna mellan deras egen och låntagarnas smak. Samtidigt fokuserar deras reflektioner kring förmedling av skönlitteratur företrädesvis på populärlitteraturläsaren, och bibliotekarierna betonar faran med att rekommendera litteratur som är för svår framför faran med att rekommendera litteratur som är för lätt. Smidt kopplar fokuset på populärlitteraturläsaren till det demokratiska idealet om likvärdighet. Att folkbiblioteken är politiskt styrda och legitimeras genom politiska ideal menar Smidt (2002, s. 311–318) på så vis får konsekvenser för synen på litteratur och litteraturförmedling.

Meningarna att litteraturförmedlingen ska uppfylla användarnas önskemål och att litteraturen ska utveckla människor genom sin omdanande potential ställs ibland olyckligt mot varandra, menar Linnea Lindsköld (2023, s. 8). Samtidigt som många bibliotekarier med självklarhet anpassar sig efter användarnas behov, innebär ovan nämnda motsatsförhållande enligt Lindsköld att användaren kan betraktas som någon som inte förstår sitt eget bästa. Knut Oterholm och Åse Kristine Tveit (2010, s. 8–10) ser en successiv förskjutning över tid från en litteraturförmedling grundad

i ett oproblematiskt kvalitetsbegrepp, via en neutral hållning gentemot textens kvalitet, till uppfattningen att litterär kvalitet är en relationell snarare än inneboende egenskap. Liksom Smidt (2002, s. 311–318) urskiljer Oterholm och Tveit en ambivalens hos studiedeltagarna mellan viljan att öppna användarnas ögon för andra titlar än de bästsäljande och nödvändigheten att förmedla det användarna vill ha. Respekten för användarna återkommer som ett framträdande värde i såväl Smidts som Oterholm och Tveits studier. Smidt (2002, s. 265) visar dock att det finns en ambivalens även i definitionen av respekt bland bibliotekarier, där begreppet lika gärna kan beteckna att utveckla användarens litterära smak som att ge användaren vad den önskar sig. Mot denna bakgrund definierar Oterholm (2019, s. 348–349) det kvalitetsbegrepp som bibliotekarierna använder i sin förmedling som ”kvalitet som leserutvikling”. Med detta menas att en bok anses ha kvalitet om den utvecklar en läsande person, givet att läsarens erfarenhet och smak respekteras.

Indirekt förmedling som skyltning kan dämpa den upplevda motsättningen mellan efterfrågan och bildning genom att den adresserar en större publik. Rädslan för att missionera eller sätta sig över någon i sin litteraturförmedling medför enligt Smidt (2002, s. 319) en tendens hos bibliotekarierna att osynliggöra sig själva som läsande människor med egen smak i mötet med användarna. Genom förmedlingsstrategier riktade till större grupper är det enligt Smidts studiedeltagare lättare att rekommendera ny litteratur än när man riskerar att påverka en enskild användare att välja en viss bok (2002, s. 262). Urvalet av böcker till skyltning är relevant att studera eftersom det breda tilltalet potentiellt tillåter andra logiker och värden än förmedlingen som tydligare ska förhålla sig till personliga önskemål.

När det gäller legitimeringen och värdeförankringen av litteraturförmedlingen går det i forskningen att se en marknads- och upplevelseorienterad utveckling över de senaste 30 åren. Oterholm och Tveit (2010, s. 10) identifierar skillnader i förståelsen av litteraturförmedling mellan biblioteksanställda och bibliotekens ledarskapsskikt. Medan ledarskapsskiktet i högre grad knyter förmedlingen till bibliotekslagen betraktas den i synnerhet av de yngre biblioteksanställda som ett sätt att synliggöra biblioteket och ett uttryck för deras eget engagemang för litteratur. Även i Smidts (2002, s. 259) studie skiljer de yngre deltagarna ut sig genom ett språkbruk som kan tyda på att marknadslogiken fått en större betydelse för folkbibliotekssektorn.

Rasmus Grøn och Gitte Balling (2012, s. 58–59) menar att bibliotekens litteraturförmedling har utvecklats mot en upplevelseorientering, både i bemärkelsen att själva förmedlingen iscensätts som en upplevelse och att den ska

förmedla en personlig läsupplevelse. Upplevelseinriktad förmedling kännetecknas enligt Grøn och Balling av en rörelse bort från en vertikal, auktoritativ inställning till förmedling och mot en mer horisontell, kollaborativ förståelse, där biblioteket blir en arena för utväxling av läsupplevelser mellan likställda läsare. Samtidigt som den upplevelseorienterade förmedlingen demokratiserar den litterära kulturen och ger bibliotekarien en aktiv förmedlingsfunktion, frågar sig författarna vad som legitimerar bibliotekariernas professionella roll som förmedlare om förmedlingen bara bygger på personliga upplevelser. Grøn och Balling (2012, s. 59) ser också en utmaning i att orienteringen mot den personliga läsupplevelsen innebär en distansering från den litterära texten.

Genomgången av forskningsfältet belyser både skyltningens funktioner och överväganden som ligger bakom värdering och urval av böcker för bibliotekens generella litteraturförmedling. Samtidigt illustrerar forskningsöversikten att det saknas kunskap om hur urvalet rent praktiskt går till i förhållande till skyltning som förmedlande verksamhet. För att nå fram till förståelsen av det praktiska urvalsarbetet anlägger studien ett praktikteoretiskt perspektiv, som presenteras i följande avsnitt.

Teoretiska perspektiv

I fokus för studiens forskningsproblem står praktiken som formar urvalet av de böcker som exponeras genom skyltning på folkbibliotek. Det fenomen som jag vill studera är alltså hur urvalet sker genom aktiviteter som är förbundna med varandra genom praktiska och allmänna förståelser, regler och normativa mål (Cox 2012, s. 178). Min förståelse för studieobjektet, alltså skyltningspraktiken, influeras av en uppsättning perspektiv från den praktikorienterade teoribildningen som redovisas i detta avsnitt.

Praktikperspektivet

Samhällsvetenskapernas inriktning mot praktiker under åtminstone det senaste halvsekle beskriivs ofta som ett alternativt perspektiv och en gemensam blick snarare än ett eget teori bygge med färdiga begrepp och principer (Cox 2012, s. 176; Rouse 2007, s. 641). En fundamental filosofisk bakgrund till praktikperspektivet som ofta lyfts fram är Martin Heideggers resonemang om förståelse och tolkning i *Vara och tid* (1927) och Ludwig Wittgensteins diskussion om regelföljande i första delen av *Filosofiska undersökningar* (1953). En central tanke för praktikteori hos Heidegger är enligt Joseph Rouse (2007, s. 642–643) att all tolkning bygger på en mer grundläggande förståelse eller kompetens som inte är explicit formulerad. Wittgenstein drar den i grunden parallella slutsatsen att regler alltid kan tolkas på en mängd olika sätt, och att reglerna därför finns i tillämpningen av dem (Rouse 2007, s. 642–643). För Rouse är den gemensamma slutsatsen i dessa tankar att det finns en dimension av förståelse som uttrycks i vad människor gör, och som är mer elementär än våra explicita tolkningar av den. Praktikkonceptet används för att begreppsliggöra var den bakgrundsforståelse eller kompetens som gör det möjligt att följa regler, lyda normer och förstå betydelser är situerad.

Det är symptomatiskt att flera författare tar utgångspunkt i negationer för att avgränsa praktikteorins gemensamma nämnare. Exempelvis är en av de största förtjänsterna av Theodore Schatzkis verk enligt Andrew M. Cox (2012, s. 177) att de klargör vad praktikteori *inte* är. Schatzki skiljer praktikperspektivet både från individualistiska och kognitivistiska förklaringsmodeller för människors handlingar och från abstrakta sociala strukturer som klass eller genus. Snarare belyser praktikteori enligt Schatzki hur aktörer agerar inom ramen för de förväntningar som upprättas inom en praktik (Cox 2012, s. 177).

Inom biblioteks- och informationsvetenskapen har idén om en informationspraktik föreslagits som ett kritiskt svar på begreppet informationsbeteende (Pilerot, Hammarfelt & Moring 2016, Kap: A glimpse of forerunners and previous overviews of practice theory in library and information studies). Medan diskursen kring informationsbeteende ofta utgår från ett kognitivistiskt förhållningssätt, erbjuder det praktikteoretiska perspektivet en förklaring av människors informationsvanor i ljuset av sociala och lokala praktiker. I förhållande till informationsvanor kan praktikbegreppet också omfatta ett större spektrum av aktiviteter än vad som ryms inom begreppet informationsbeteende. Med referens till Pamela McKenzie illustrerar Reijo Savolainen (2007, s. 122) exempelvis att praktikbegreppet innefattar de fall där användbar såväl som oanvändbar information överförs utan att en aktör tar initiativ till att söka den. I denna uppsats tillåter praktikperspektivets blick på informationsvanor att bibliotekariernas aktiviteter för att hitta och välja ut böcker att skylta med förstås som inkorporerade i en bredare praktik snarare än isolerade och absolut avsiktliga.

Ola Pilerot, Björn Hammarfelt och Camilla Moring (2016, Kap: Concluding discussion) menar att en gemensam praktikorienterad ansats saknas även inom B&I. Snarare beskriver de framträdande principer såväl som områden där tonvikten fördelar sig olika i tillämpningarna av praktikteori inom disciplinen. Samtidigt understryker författarna vikten av att inringa vilken typ av praktikteori som används för att undvika att mångsidigheten hos teorin övergår i obestämdhet. I det kommande redovisas de praktikteoretiska grunddrag som formar studiens problemställning, genomförande och analys.

Aktiviteter och praktiker

Analysen av skylningspraktiken som just en praktik kräver att begreppet initialt förklaras. Uppsatsen stödjer sig på Schatzkis (2012, s. 14) definition av praktiker som "[...] an open-ended, spatially-temporally dispersed nexus of doings and sayings". Med begreppet att aktiviteterna som utgör en praktik är *spatially-temporally dispersed*, eller spatio-temporalt spridda, menar Schatzki att var och en av dem äger rum någonstans i det objektiva rummet och under en viss varaktighet av den objektiva tiden. Att aktiviteterna inom en praktik bildar ett *nexus*, eller en knypunkt, innebär för Schatzki att de är sammankopplade genom samband som kausalitet och avsiktlig riktning.

De aktiviteter som utgör en praktik är sammansatta av vad Schatzki (2012, s. 15–16) kallar *doings and sayings*, eller handlingar och yttranden. Enligt Schatzki genomsyrar uppfattningar om sakers värde, natur eller plats människors handlingar och yttranden inom en praktik. I min förståelse av teorin uttrycker dessa *general understandings* (Schatzki 2012, s. 16), eller generella förståelser, de värden som bibliotekarierna tillskriver urvalet av böcker som de exponerar genom skyltning. Skyltningspraktikens generella förståelser utgör den avsiktliga riktningen som strukturerar bibliotekariernas urvalsaktiviteter inom praktiken.

En framträdande princip inom den praktikorienterade teoribildningen som bland andra Davide Nicolini och Pedro Monteiro (2017, s. 5–6) lyfter fram i sin översikt är att praktiker genererar och styrs av regler och normer. Rouse (2001, s. 190) menar att aktörer delar en gemensam praktik om deras agerande betraktas som överensstämmande med normer för vad som är rätt eller fel inom praktiken. Känslan för vad som är rätt och fel formas genom ett ömsesidigt ansvar bland de deltagare som lär sig och utövar en praktik, menar Nicolini och Monteiro (2017, s. 5). Med stöd i Rouses samt Nicolini och Monteiros arbeten betraktas normer i denna studie som implicita regler för hur aktörerna kan handla inom en praktik. Regler förstås enligt Schatzkis (2012, s. 16) definition som uttryckligt formulerade direktiv eller instruktioner.

Praktiker är *open-ended*, eller öppna, för att de består av ett obestämt antal aktiviteter, men också för att de är förbundna med varandra och konkurrerar på olika sätt (Cox 2012, s. 184; Schatzki 2012, s. 14). Denna betoning av praktikernas öppenhet framhålls av Cox (2012, s. 184) som en begränsning hos praktikperspektivet, eftersom det finns en risk att gå vilse i en bakåtrörelse mot allt vidare praktiker. På samma gång kan den inneboende förståelsen för hur praktiker går in i varandra i min mening betraktas som en styrka. Praktikperspektivet skapar en viss förståelse för arbetet med skyltning av böcker genom att rikta uppmärksamheten mot att det försiggår integrerat i ett kluster av andra praktiker. Begränsningen som Cox poängterar hänger i föreliggande studie nära samman med analysens omfång. En mer omfattande undersökning skulle exempelvis kunna analysera aktörer i förlagsbranchen eller kulturpolitiken som delaktiga i folkbibliotekens skyltningspraktik. För att aktörsbegreppet likväl ska kunna användas som analytiskt verktyg inom ramen för uppsatsens omfång följer nedan en karakterisering av termen.

Aktörer

Förutom aktiviteter och de innebörder, förståelser och normer som aktiviteterna tillsammans genererar består praktiker av aktörer som agerar (Cox 2012, s. 178). Aktörsbegreppet riktar blicken bort från människors och tings subjektivitet eller egenart, och mot deras agerande funktion i praktiken. En premiss som betonas mer eller mindre av olika praktikorienterade teoretiker är att materiella objekt förstås som aktörer med agens att forma och förändra den mänskliga socialiteten (Cavanagh 2012, s. 217). I biblioteket kan böckerna, bokhyllorna, biblioteksrummet och katalogen vara exempel på materiella aktörer som deltar i urvalspraktiken. Även biblioteksorganisationerna och interna dokument såväl som styrdokument för folkbiblioteksinstitutionen betraktas som aktörer med agens att möjliggöra vissa typer av aktiviteter inom urvalspraktiken (se Cavanagh 2012, s. 216). En praktikteoretisk ansats kan på så sätt belysa urvalsprocessens *vad* och *hur* med en mer djupgående förståelse än vad som är möjligt om biblioteksrummen, organisationerna och institutionen enbart betraktas som en arena där skyltningen av böcker äger rum.

För Andreas Reckwitz (2002, s. 250) är praktiken ett mönster som kan fyllas av en mängd enskilda och ofta unika handlingar som reproducerar den. I egenskap av fysisk och mental aktör fungerar individen som en bärare av praktiken. På så vis är individen inte bara en bärare av kroppsliga beteendemönster, utan också av rutinmässig förståelse, kunskap och önskan. Snarare än de materiella objektens egen agens betonar Reckwitzs praktikteori den invanda kroppsliga aktiviteten och hur kroppar hanterar och gör bruk av ting. I denna uppsats bidrar de förståelser av aktörsbegreppet som beskrivits till en bred definition av vem eller vad som har agens att påverka vilka böcker som exponeras genom skyltning. Framför allt bidrar Reckwitz med att framhäva den vanemässiga karaktären hos praktiker, vilket diskuteras under följande rubrik.

Rutin och utveckling

Medan Schatzki (2012, s. 14) genom sin definition av praktikbegreppet bidrar till att precisera relationerna mellan praktikers olika beståndsdelar, lägger Reckwitzs begreppsbestämning större vikt vid rutin och kroppslighet: "A practice can be understood as the regular, skilful 'performance' of human bodies. This holds for modes of handling certain objects as well as for 'intellectual' activities such as talking, reading or writing" (2002, s. 251). I begreppet kroppslighet innefattar Reckwitz även människors mentala aktiviteter, vilket betyder att praktiker innebär vanemässiga sätt att förstå världen, att sträva mot vissa syften och att veta hur man

gör saker. Med stöd av Reckwitz förstår jag i denna uppsats skyltningspraktiken som en rutinmässig uppsättning av kroppsliga aktiviteter och praktiska förståelser som ofta saknar tydlig avgränsning och utförs utan att alltid preciseras. Samtidigt ingår i praktiken även en kritisk reflektion kring praktiska förståelser som kan leda till att aktörer utför nya aktiviteter och praktiken omvandlas.

Genom betoningen av rutin och vana riktar Reckwitz (2002, s. 251) uppmärksamheten mot praktikers upprepning över tid. Även Schatzkis (2012, s. 14) definition av praktiker betonar att de är processer, eller spatialt och temporalt organiserade uppsättningar av aktiviteter. Som motvikt till denna accentuering av upprepning och reproduktion poängterar Cox (2012, s. 178) att det finns teoretiker som i högre grad betonar variationen och dynamiken inom praktiker. Exempelvis refererar Cox till John Postill, som skriver att människor utför aktiviteter med varierande grad av regelbundenhet, kompetens och stil. Reckwitz (2002, s. 255) framhäver snarare att praktiker kan förskjutas eller rent av bryta samman när aktörer ställs inför nya situationer som inte kan bemötas med tidigare kunskap och erfarenheter. I denna studie betraktas rutin och variation som kompletterande element inom praktiken, där aktiviteterna präglas av rutinmässighet samtidigt som det finns utrymme för aktörer att utföra dem på olika sätt.

Sammanfattning

Utgångspunkten för denna studie är att bibliotekariers arbete med skyltning av böcker betraktas som en praktik. Inom skyltningspraktiken agerar mänskliga aktörer som bibliotekarier i ett icke-hierarkiskt förhållande till materiella aktörer som böcker eller bibliotekskataloger och abstrakta aktörer som styr- och policydokument. Aktiviteterna som utgör skyltningspraktiken är riktade mot målet att producera skyltningar, och utförs i enlighet med praktiska förståelser av hur saker görs och varför. Skyltningspraktiken upprätthålls av generella förståelser av de övergripande syftena med att biblioteket exponerar böcker genom skyltning.

Praktiska såväl som generella förståelser inom praktiken är ofta rutinbundna och bygger på implicit förståelse som manifesteras i bibliotekariernas aktiviteter. Även aktiviteterna präglas av en vanemässighet som i regel gör skyltningspraktiken svår att avgränsa och betrakta utifrån. Förtjänsten av praktikperspektivet är just att det bidrar till att belysa de olika komponenter av skyltningspraktiken som i vardagen är både dolda och ibland förgivettagna. I studiens praktikperspektiv innebär den icke-hierarkiska aktörsstrukturen samtidigt att det finns en inneboende potential för variation och förändring i skyltningspraktiken. Samspelet mellan aktörer,

aktiviteter och förståelser blir ett slags ekologi som inte är given, utan kan utvecklas som följd av att utförandet av aktiviteter varierar eller nya situationer uppstår.

Metodbeskrivning

I linje med studiens syfte är studieobjektet aktörer och aktiviteter som formar en biblioteksspecifik praktik i det fysiska biblioteksrummet. Den empiri som frågeställningarna kräver utgörs alltså av saker som försiggår och bäst studeras i folkbiblioteket som fält. Studiens metodansats är således en etnografisk strategi, där observationer och intervjuer har använts för att skapa kunskap om skyltningspraktiken i dess naturliga miljö (Lalander 2022, s. 118–119). I detta avsnitt beskrivs de etiska principer som varit vägledande för studien, följt av studiens metodval och tillvägagångssätt. Kapitlet avslutas med en redogörelse för hur det producerade materialet har bearbetats och analyserats.

Etiska aspekter

En etisk hållning kräver medvetna reflektioner genom hela forskningsprocessen (Hughes Tidlund & von Unge 2022, s. 47). Arbetet med studien har vägletts av Vetenskapsrådets riktlinjer för god forskningssed. Två grundläggande principer har tagits i speciellt beaktande. För det första har studien förutsatt *informerat samtycke*, vilket innebär att människor ska informeras och samtycka innan de involveras i forskning (Vetenskapsrådet 2024, s. 62). För det andra har hänsyn tagits till principen om *konfidentialitet*, som betecknar att forskaren ska ta ansvar för studiedeltagarna genom att vara noga med hur material hanteras och presenteras (Hughes Tidlund & von Unge 2022, s. 56). Hur principerna om informerat samtycke och konfidentialitet har följts redovisas fortlöpande i metodavsnittet. Studiens hantering av personuppgifter har godkänts av handledaren innan materialinsamlingen påbörjats.

Urval

Studiens observationer och intervjuer har genomförts på fyra olika mindre och medelstora folkbibliotek i Skåne. Avgränsningen till Skåne har utgått från min geografiska placering tillsammans med avsikten att genomföra observationerna och intervjuerna på plats, och att kunna återkomma till biblioteken vid flera tillfällen. Genom undersökningen av flera folkbibliotek har möjligheten funnits att producera ett tillräckligt omfattande material från respektive bibliotek, och samtidigt utesluta att resultaten beror på speciella omständigheter med ett eller annat specifikt fall (Svensson & Ahrne 2022, s. 29). Biblioteken har valts ut genom ett målinriktat urval som syftat till att bidra till ett så rikt material som möjligt (Bryman, Clark,

Foster & Sloan 2025, s. 461). De studerade biblioteken är geografiskt utspridda i länet och tillhör olika biblioteksfamiljer och organisationer. Bibliotekens varierande storlek och förutsättningar sinsemellan bidrar dessutom till en bredd i materialet, utan att de för den sakens skull har valts i syfte att synliggöra skillnader mellan olika verksamheter.

Eftersom identifieringen av biblioteken inte fyller någon funktion i uppsatsen har jag, av hänsyn till principen om konfidentialitet, valt att ersätta namnen på biblioteken med kodnamn. Bibliotek 1 är ett stadsbibliotek i en större skånsk tätort som också är centralort i kommunen. Bibliotek 2 är huvudbiblioteket i en medelstor kommun med en biblioteksfilial och en bokbuss. Bibliotek 3 är beläget på centralorten i en, sett till invånarantal, knappt hälften så stor kommun, som förutom biblioteket också har en bokbuss. Bibliotek 4 är en filial till huvudbiblioteket i en invånartät mindre kommun och fungerar också som skolbibliotek.

Förfrågan om att delta i studien har skickats ut till respektive biblioteks allmänna e-postadress och spridits till berörda personer inom organisationerna. Studiedeltagarna har identifierats och rekryterats genom att de visat intresse av att medverka och uppfyllt studiens förutbestämda kriterier. För att producera ett material som kan besvara studiens forskningsfrågor har villkoren varit att deltagarna är anställda som bibliotekarier och på något vis ägnar sig åt skyltning av böcker i sitt arbete. Då valet av intervjupersoner har styrts av vilka som intresserat sig för att delta har inget tvåstegsurval skett (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022, s. 62). Risken att studieresultaten snedvrids till följd av att biblioteken själva presenterat intervjusubjekt har dock bedömts som liten, eftersom studiens ämne inte betraktas som kontroversiellt. Snarare uppfattas studiedeltagarna ha visat intresse för studien med anledning av att de på olika sätt arbetar med skyltning.

Studiens informanter är pseudonymiserade i enlighet med Vetenskapsrådets (2024) forskningsetiska riktlinjer och försedda med kodnamn enligt principen bibliotekarie X = BX. Bibliotekarierna är fördelade på de fyra biblioteken enligt tabellen nedan.

Bibliotek 1	B1 & B2
Bibliotek 2	B3 & B4
Bibliotek 3	B5
Bibliotek 4	B6

De övergripande urvalskriterierna har möjliggjort att informanterna kan uttala sig om skyltningsverksamheten utifrån olika positioner inom praktiken, vilket jag återkommer till uppsatsens analys. På så vis har urvalet av informanter bidragit till ett rikt material som, i kombination med studiens observationer, bedöms uppfylla en teoretisk mättnad i förhållande till studiens kunskapsmål (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022, s. 64).

Inför studien har deltagarna fått information om studiens syfte, tillvägagångssätt, möjliga följder, frivillighet och hantering av personuppgifter i en blankett (se Bilaga 1) som skickats ut via e-post. Deltagarna har givit sitt informerade samtycke till att involveras i studien genom att besvara meddelandet enligt instruktionerna i blanketten.

Observationer

En gemensam utgångspunkt för de flesta etnografiska studier är enligt Philip Lalander (2022, s. 137) att de eftersträvar en inifrånförståelse, och att denna företrädesvis skapas genom att man tillbringar tid på fältet. I denna studie har observationer genomförts inför eller i samband med intervjuer med bibliotekarier som ägnar sig åt skyltning i sitt dagliga arbete på biblioteken. Fältarbetet har företagits dels genom öppna observationer i biblioteken med fokus på rummen och skyltningen, och dels genom medföljande observationer där studiedeltagarna har följts medan de vistats i den studerade kontexten.

Inför urvalet av de fyra folkbiblioteken har jag besökt varje bibliotek för att bilda mig en uppfattning om deras storlek och förutsättningar samt vilken skyltning som finns. Inom ramen för studien har sedan en medföljande observation och en observation av skyltningen i biblioteksrummet gjorts på respektive bibliotek. Längden på de medföljande observationerna har varierat mellan ungefär 15 och 40 minuter utifrån deltagarnas premisser, där kortare medföljande observationer dock har kombinerats med längre egna observationer. Sammanlagt har observationerna på respektive bibliotek omfattat cirka två och en halv timme. Det huvudsakliga syftet med observationerna har varit att skapa just en inifrånförståelse av skyltningspraktiken, vilket kombinationen av de olika observationstyperna har bidragit till på olika sätt.

För det första har avsikten med observationerna varit att skapa en förståelse för miljöerna som organiserar och influerar skyltningspraktiken för att driva

forskningen och kunskapsproduktionen framåt (Lalander 2022, s. 117). De observationer som gjorts i biblioteksrummen har på så vis varit vägledande för vilka frågor som har ställts i intervjuerna och på vilket sätt de har formulerats. En praktikteoretisk förståelse av skyltningspraktiken är att den bygger på givna föreställningar om hur och varför aktiviteter utförs. Andrea Dankić och Elin Lundquist (2022, s. 175) skriver att observationer ger en möjlighet att upptäcka sådant som är så underförstått att det inte tas upp under en intervju, vilket är en förutsättning för att bidra till kunskap om skyltningspraktiken. Samtidigt synliggör detta att mina egna erfarenheter av biblioteksverksamhet och skyltning behöver medvetandegöras. I förhållande till intervjuerna har observationerna använts som ett sätt att undvika att fylla luckor i intervjumaterialet med min förförståelse av det studerade fenomenet.

För det andra har observationerna syftat till att se platsen med studiedeltagarnas ögon och göra dem ”praktiskt och sinnligt involverade i studien”, som Dankić och Lundquist formulerar det (2022, s. 183). Under de medföljande observationerna har studiedeltagarna visat mig runt i biblioteket och berättat fritt om skyltningsverksamheten utifrån exempel i rummet. Medföljande observationer har således varit ett sätt att fördjupa förståelsen av platsen och hur den materiella miljön påverkar bibliotekariernas handlingsutrymmen (Dankić & Lundquist 2022, s. 176).

Av hänsyn till omfattningen av materialet och principen om konfidentialitet har observationerna dokumenterats genom fältanteckningar istället för ljudupptagning. Fotografering av skyltningar har även gjorts som stöd för minnet. Anteckningar och bilder har försetts med kodnamn och förvarats lokalt på datorn och skyddat från obehörig åtkomst (Vetenskapsrådet 2024, s. 77).

Semistrukturerade intervjuer

I förhållande till observationerna av skyltningens praktiska uttryck i biblioteksrummen har semistrukturerade intervjuer använts för att ge kunskap om bibliotekariernas föreställningar, förståelser och värderingar kring skyltning. Som utgångspunkt för intervjuerna har en intervjuguide (se Bilaga 2) med ett antal standardiserade frågor utformats för att rikta samtalet mot studiens forskningsfrågor och göra informanternas utsagor jämförbara med varandra (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022, s. 60). I övrigt har intervjuerna getts riktning av alternativa frågor i intervjuguiden och de observationer som gjorts i biblioteksrummen, samt anpassats efter de aspekter och dimensioner som deltagarna själva har lyft fram. Den öppna formen belyser intervjuerna som en kommunikativ akt av meningsskapande, där

kunskap görs snarare än överförs (Hagström & Nylund Skog 2022, s. 128). Genom intervjuerna tematiseras och omvandlas skyltningspraktiken till ett diskursivt objekt som går att undersöka och uttala sig om (Nicolini & Monteiro 2017, s. 6).

Fem intervjuer har genomförts med totalt sex informanter, och varje intervju varade i mellan 45 och 60 minuter. Av hänsyn till informanternas önskemål genomfördes en intervju med två bibliotekarier som arbetar vid samma bibliotek samtidigt. Snarare än att studera samspelet mellan informanterna var syftet också här att skapa kunskap om deras individuella upplevelser och erfarenheter av skyltningspraktiken (Dahlin-Ivanoff 2022, s. 106; Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022, s. 77). Eftersom ämnet för studien inte uppfattas som känsligt bedöms informanterna ha kunnat tala fritt utifrån sina egna tankar även under intervjun med två bibliotekarier. Intervjuerna har spelats in med hjälp av diktafon och sparats ned som ljudfiler. Liksom fältanteckningarna har ljudfilerna märkts med kodnamn och förvarats lokalt på min dator så att obehöriga inte kunnat ta del av dem (Vetenskapsrådet 2024, s. 77). Allt material raderas när uppsatsen är godkänd.

Bearbetning och analysmetod

Ljudfilerna från intervjuerna har transkriberats i sin helhet med hjälp av transkriberingsprogrammet Express Scribe Transcription, som rekommenderats av institutionen. Vid analysen av intervjumaterialet har jag utgått från en förståelse av utskriften och bearbetningen av intervjuerna som en metod snarare än en teknik, där översättningen från talat språk till skriftligt alltid är bristfällig (Hagström & Nylund Skog 2022, s. 145–146). Därför har jag under analysarbetet återkommit till ljudupptagningarna för att klargöra och fördjupa min förståelse av vad som sägs. I uppsatsens återgivning av informanternas citat har språket justerats lite och oväsentliga utfyllnadsord plockats bort utan att citatens innebörd har påverkats, för att texten ska bli läsvänlig och de intervjuade framställas på ett rättvisande sätt (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022, s. 75). Hakparenteser används i texten för att återge skratt, förtydliga åsiktningar och visa på en utelämnning av ord.

Studiens analysmetod har utgått från tre arbetssätt som enligt Jens Rennstam och David Wästerfors (2022, s. 244) är grundläggande i den kvalitativa analysen: sortering, reducering och argumentation. Genom att läsa och sortera materialet både fristående och i förhållande till studiens praktikperspektiv och frågeställningar har jag kunnat urskilja subteman och huvudteman. Analysen har således varit en abduktiv process där teman har identifierats och namngivits med utgångspunkt både i empirin och det praktikteoretiska ramverket (Barman & Weurlander 2024, s. 38–

39). Sorteringen och reduceringen av materialet har resulterat i tolv subteman indelade i fyra huvudteman som anknyter till olika delar av skyltningspraktiken. Med utgångspunkt i dessa teman har jag sedan skrivit samman studiens resultat utifrån min teoretiska förståelse av skyltningspraktiken. Nedan redovisas studiens resultat och analysen av dessa i ett gemensamt avsnitt, följt av uppsatsens slutsatser och en avslutande diskussion.

Resultat och analys

Studiens resultat är strukturerade i fyra huvudteman som relaterar till olika delar av skyltningspraktiken: *varför* man skyltar, *vem* som skyltar, *hur* man skyltar och *när* man skyltar. Varje huvudtema är i sin tur inordnat i subteman som representerar framträdande aspekter av materialet. Resultaten analyseras löpande utifrån studiens praktikorienterade perspektiv och sammanfattas i relation till det teoretiska ramverket som avslutning på redovisningen av varje huvudtema. Tillsammans åskådliggör de analytiska frågorna *varför*, *vem*, *hur* och *när* skyltningspraktikens centrala drag, för att bidra med kunskap om hur urvalet av böcker som exponeras genom skyltning går till på de studerade biblioteken.

Varför skyltar man?

Frågan om *varför* man skyltar knyter an till de generella förståelser som producerar och reproduceras av skyltningspraktiken (Schatzki 2012, s. 16). I uppsatsens material tar informanternas uppfattningar om värden sig uttryck såväl i direkta utsagor om vad som är skyltningens mål som mer övergripande redogörelser för hur man går tillväga inom praktiken, och inte minst i det praktiska urvalet av böcker såsom det gestaltas i biblioteksrummet.

Inom den studerade skyltningspraktiken framträder värdet av att skyltningen ska bidra till ökad utlåning som en generell förståelse som präglar bibliotekariernas handlingar och yttranden. Värdet av ökad utlåning framkommer i påstående kring skyltningens syfte som ”man vill att medier ska lånas ut”, enligt B5, eller ”man vill ju att de [böckerna] ska lånas, det är ju liksom det som är grejen med alltihop”, som B1 säger. Förståelsen yttrar sig också i en generell bild av vad skyltningen bidrar till. På bibliotek 1 hämtar informanterna utlåningsstatistik bland annat för att mäta effekten av sina skyltningar, och B3 poängterar under intervjun att ”[...] man kan ju påverka, och jag tror att folk tar ganska mycket från det vi skyltar”.

De värden som tematiseras i detta avsnitt förhåller sig på olika sätt till den generella förståelsen att skyltning skapar intresse för de exponerade böckerna och därigenom bidrar till ökad utlåning, vilket förevisas löpande i analysen. Samtidigt åskådliggör värdena syften med skyltningen som inte beträffar att användarna ska låna fler böcker, vilket motiverar att de utgör egna teman i avsnittet. Nedan följer tre rubriker som motsvarar subteman till temat om skyltningens *varför*, och som redogör för de

värden bibliotekarierna ser i urvalet av böcker som de lyfter fram: Mångsidighet och bredd, Mångfald och Aktualitet.

Mångsidighet och bredd

En generell förståelse som framträder tydligt i intervjuerna med samtliga informanter är att böckerna som exponeras ska förevisa den mångsidighet och bredd som finns i bibliotekets bestånd. Värdet att skyltningarna ska uppvisa mångsidighet och bredd kan vara en förutsättning för att uppfylla andra värden som mångfald genom representation och spegling, vilket jag återkommer till, men framstår många gånger också som ett egenvärde. För att uppnå mångsidighet och bredd i skyltningarna tillämpar informanterna olika strategier som redovisas löpande i analysen. Reflexiviteten i bibliotekariernas förhållningssätt till mångsidighet och bredd i skyltningarna understryker det överordnade värdet av detta.

Uttalanden som på olika sätt implicerar värdet av mångsidighet och bredd illustrerar hur denna generella förståelse utgör en kollektiv och delad kunskap som är del av ett mönster, enligt vilket bibliotekarierna förstår och agerar inom praktiken (Reckwitz 2002, s. 254). Många gånger framstår mångsidighet och bredd som ett självklart och grundläggande värde i skyltningspraktiken: "[...] alltså målet är att alla böcker ska hitta en läsare ju. Så måste det ju vara", som B1 säger. I vissa fall knyts värdet av mångsidighet och bredd i skyltningarna till konkreta styrdokument för folkbibliotekens verksamhet. För B2 kan bibliotekslagen vara ett stöd för hennes beslut kring urval:

Det finns ju egentligen inte så mycket att peka på i styrdokumentet, om man tänker liksom lag och sådär. Det är ju i så fall att det ska vara ett utbud med både bredd och kvalitet och så ju. Och det är absolut, som du [B1] pratade om innan, att försöka lyfta fram även sånt som inte är topplisteböcker och bokhandels... Så liksom.

B2

Styrdokument som bibliotekslagen formar skyltningspraktikens generella förståelser av överordnade värden både uttryckligen, som citatet ovan visar, och genom att ge upphov till normer som styr vad som lyfts fram.

En gemensam förståelse av den mångsidiga och breda exponeringens värde speglas i ett mål att representera hela beståndet i bibliotekets skyltningar, som kommer till uttryck både i intervjuerna och de observerade biblioteksrummen. En aspekt av det är viljan att lyfta fram delar av beståndet som av olika anledningar är mindre synliga. B6 förklarar att hon i lägre grad brukar skylta böcker som hon upplever att låntagarna ändå hittar till: "[...] kanske de som det finns många av, som liknar varandra lite. Deckare eller feelgood eller, alltså sådär". Flera av informanterna

beskriver exponeringen av mindre populära titlar eller genrer i termer av att ge dem en chans eller en skjuts:

Jag tror att det tenderar att bli så att man vill helst ge dem en skjuts, de medierna som inte säljer sig själva kanske. Och sen kanske man gör så att man blandar sånt som är jättepopulärt med sånt som är mindre populärt för att kanske få nån sorts synergieffekt eller liksom att de kan lite dra fördel av varandra på nåt sätt kanske, eller så att man kan få ut det den vägen liksom.

B5

I dessa exempel manifesteras mångsidighet och bredd i en spännvidd mellan mer och mindre populära titlar i en enskild skyltning.

En aspekt av den generella förståelsen av mångsidighet och bredd som överordnat värde avspeglas i målet att uppvisa bibliotekets okända bestånd som kontrast till det synliga. På bibliotek 1 finns en gott och blandat-hylla där facklitteratur som riskerar att komma bort på sina ordinarie placeringar skyltas tillsammans med sällan utlånade böcker och några skönlitterära titlar. Hyllan står nära bibliotekets entré och är enligt bibliotekarierna mycket populär bland låntagarna. "Gott och blandat" är en egen, tillfällig placering i bibliotekskatalogen som titlar redan vid inköp kan vara tänkta att tilldelas. Exponeringen i en speciell hylla blir ett sätt att lyfta fram titlar som skymms undan på grund av hur de katalogiseras och därmed placeras, vilket behandlas vidare i avsnittet om *när* man skyltar.

Synliggörandet av bibliotekets okända bestånd möjliggör för låntagarna att upptäcka titlar som de inte visste att de letade efter genom att understödja serendipitet. För B3 är synliggörandet av nya upptäckter ett syfte med bibliotekets skyltningsverksamhet: "Alltså, den [skyltningen] ska ju väcka ett intresse, tänker jag. Och det är ju också roligt om den överraskar lite, och om den får folk att välja böcker som de inte hade valt annars. Det tänker jag är poängen med det". Bibliotekariernas tankar om skyltningens potential för serendipitet visar att låntagarnas informationspraktik är en del av skyltningspraktiken som i högsta grad formar de aktiviteter som utförs (Schatzki 2012, s. 14), vilket B1 visar:

Många kanske ändå, inbillar jag mig, går ganska lätt till samma avdelning som de, alltså, "här brukar jag hitta böcker, jag gillar den här typen av böcker" och då går man dit i biblioteket och så lånar man sina böcker där. Men att man då kanske nån gång faktiskt får syn på nånting som "oh, det här kanske var nånting", men som man inte alls hade tänkt sig. Det är nästan det man vill mest.

B1

Inom skyltningspraktiken agerar bibliotekarierna i förhållande till låntagarna och i enlighet med föreställningar om hur de hittar information.

En praktikgemensam norm som understryker värdet av mångsidighet och bredd är att skyltningen bör ha ett brett tilltal. Detta är den tanke som tydligast anknyter till den generella förståelsen att skyltningen ska bidra till ökad utlåning. När B2 väljer böcker till en temaskyltning är syftet att locka många låntagare:

Utifrån mitt perspektiv så är det väl för det första att försöka hitta böcker som ingår i temat och som känns tillräckligt, kanske inte för smala eller konstiga så att man kan skylta med det så att, ja, det är mer än en person kanske som skulle tycka att det var intressant.

B2

Den generella förståelsen av den mångsidiga och breda skyltningens värde kan alltså manifesteras sig både i urval av böcker som förväntas tilltala många låntagare och urval av titlar som synliggörs på grundval av att de av olika skäl är mer osynliga för användarna.

Mångfald

Den generella förståelse som mest explicit kopplas till folkbibliotekens institutionella uppdrag är att urvalet av böcker i skyltningarna ska präglas av mångfald. Under intervjuerna refererar samtliga bibliotekarier på ett eller annat sätt till de enligt bibliotekslagen prioriterade grupperna: personer med funktionsnedsättning, personer med annat modersmål än svenska och de nationella minoriteterna. Vissa av informanterna refererar direkt till bibliotekslagen i förhållande till skyltningen:

[...] men bibliotekslagen, alltså det är ju ganska tydligt där att vi har de prioriterade grupperna och det genomsyrar ju hela verksamheten, och även både medieinköp och skyltning såklart. Så att skyltningen är ju mer en produkt av vad man faktiskt köper in. Men kanske att man har det styrdokumentet lite i bakhuvudet när man tänker på vilken litteratur man väljer att lyfta fram [...].

B6

B6 knyter skyltningen till en bredare verksamhet som präglas av bibliotekslagens formuleringar om prioriterade grupper, men menar samtidigt att dessa formuleringar kan vara vägledande också inom skyltningspraktiken. Även när informanterna hänvisar till bibliotekens uppdrag på ett mer generellt plan är det tydligt att hänsyn till de prioriterade grupperna påverkar både vilka skyltningar man producerar och vad urvalet av böcker förhåller sig till i stort, vilket jag utvecklar nedan. Bibliotekslagen och de styrdokument som stöder sig på den strukturerar således den generella förståelsen av mångfald som värde i skyltningen, samt de aktiviteter man inom praktiken företar sig för att nå dit.

Ett vanligt sätt att eftersträva mångfald i skyltningen är att skapa skyltningar som uppmärksammar temadagar som Världsautismdagen eller de nationella minoriteternas högtids- och flaggdagar. Under perioden för studiens observationer inföll bland annat sverigefinnarnas dag, samernas nationaldag och internationella kvinnodagen, vilket uppmärksammades av biblioteken genom temaskyltningar. Med avseende på en skyltning om samernas nationaldag återkommer B2 till bibliotekens uppdrag:

Det finns ju en del just i upplysningen av att det här [de nationella minoriteterna] sysslar biblioteket med och det är liksom en del av vårt uppdrag. För där kanske det inte lånas alls lika mycket, det lånas ju inte lika mycket av en sån skyltning som av en skönlitterär skyltning, utan där blir det mer av den upplysande delen. Men det är också ett sätt att visa på, ja, bredden som finns.

B2

Genom att förhålla sig till samhällsaktuella företeelser som temadagar kan bibliotekarierna lyfta fram beståndets bredd och representera en viss grupp i förhållande till institutionens uppdrag. I exemplet som B2 ger är värdet av mångfald en överordnad generell förståelse i relation till utlåningsfrekvens.

Ett annat förhållningssätt är att förstå mångfald som ett mer övergripande urvalskriterium. Under intervjun refererar B5 till en samling kriterier som man på bibliotek 3 förhåller sig till i urvalet av titlar att exponera: ”Vi har kanske inget fastställt policydokument kring skyltning tror jag, såvitt jag känner till. Däremot har vi ju vissa urvalskriterier, kanske man kan säga, som vi tar hänsyn till”. Kriterierna är inte formulerade i ett policydokument, men är explicita i den mån att B5 inför intervjun har skrivit ned dem i ett stöddokument som jag får ta del av efter samtalet. På så vis kan de förstås som regler för den lokala skyltningspraktiken, enligt Schatzkis (2012, s. 16) definition att de är explicit formulerade direktiv för urvalet. Mångfald och representation framkommer i dokumentet som övergripande kriterier för skyltningen, vilket B5 framhäver poängen med under intervjun:

Vi försöker väl också göra det lite mindre rituellt, så att säga, så att man får in det på andra sätt liksom, i våra vanliga skyltningar. Eller detta med mångfald, det är väl också en fråga om spegling och identifikation. Liksom att man har nåt slags relation till sin besökare, och att det blir ett slags resonans – att man kan känna igen sig.

B5

Inom skyltningspraktiken tar sig värdet av mångfald olika uttryck beroende på om det kopplas till skyltningen i stort eller betraktas som ett informativt uppdrag, som i B2:s exempel ovan.

I urvalet av böcker att exponera genom skyltning vägleds B6 av förlaget OLIKAs *Checklista för representation*, som av förlaget beskrivs som ett normkritiskt verktyg för att granska barnböcker:

Den är ju jättebra att ha i bakhuvudet. Sen är det ju inte att man sitter och bockar av liksom så, men det är ju jättebra att tänka. Det kan ju vara nåt så enkelt som biografier, att man plockar lite författare eller liksom personer från olika delar av världen [...].

B6

B6 har nyligen gått från att arbeta på barnavdelningen till vuxenavdelningen på sitt bibliotek, men lyfter fram dokumentet även i förhållande till sina nya arbetsuppgifter. Checklistan är ett exempel på hur den generella förståelsen av mångfald som värde i bibliotekens skyltning materialiserar sig i ett dokument som får konkret betydelse för vad som exponeras. Även om checklistan, liksom bibliotekslagen, finns ”i bakhuvudet” hos B6 när hon väljer böcker att skylta med, bidrar den som aktör inom skyltningspraktiken till att omsätta lagen i praktiska regler. Dokumentet formar den implicita normen för vad som ska lyftas fram i förhållande till den generella förståelsen av mångfald som värde, men är också praktiskt funktionellt som explicit regel i valet av böcker.

Aktualitet

Att böckerna som exponeras genom skyltning ska vara aktuella återkommer i materialet som en gemensam och generell förståelse inom skyltningspraktiken. Värdet av aktualitet framkommer i flera olika bemärkelser. Begreppet betecknar dels nytugivna böcker, men också titlar eller teman som knyter an till samhällsaktuella händelser och en övergripande variation i skyltningen över tid.

Nytugivna titlar spelar på olika sätt en roll som urvalskriterium på alla de studerade biblioteken. Samtliga bibliotek har en särskild exponeringsyta för nytugivna böcker centralt i biblioteksrummet. På bibliotek 3 är ett överenskommet kriterium att skyltställen i bokhyllorna ska exponera nytugkomna titlar. De övriga biblioteken har inte som direkt utgångspunkt att skylta nya titlar i hyllorna. Däremot anger informanterna på både bibliotek 1 och bibliotek 2 böckernas utseende och skick som en viktig bedömningsgrund för urval, vilket praktiskt yttrar sig i att en stor andel av de böcker som exponeras i hyllorna där är förhållandevis nytugivna. I intervjun med B6 nämns varken utseende, skick eller nyhet som villkor för skyltning i bokhyllorna. Vid observationstillfället är titlarna som skyltas på bibliotek 4 också i genomsnitt äldre än på de övriga studerade biblioteken.

Värdet av aktualitet som generell förståelse påverkar hur bibliotekarierna planerar skyltningsverksamheten. De studerade biblioteken utgår alla från ett årshjul där återkommande temadagar och högtider uppmärksammas, vilket som tidigare nämnt kan bidra till uppfyllelsen av såväl mångfald som mångsidighet och bredd. Samtidigt menar informanterna att det måste finnas en flexibilitet i strukturen som möjliggör att skyltningen kan förhålla sig till samhällsaktuella händelser. Flera av bibliotekarierna uttrycker att skyltningens relation till dagsaktuella samhällsfenomen har ett egenvärde:

Ibland är det [urvalet av böcker i en skyltning] bara ett sätt att visa att ”jaja, vi hänger med, vi vet vad som händer” och kanske att man vill ha en liten blinkning liksom sådär till...

Ja, att det finns böcker om de här sakerna liksom.

B2 och B1

Skytningens aktualitet blir ett verktyg för biblioteken att profilera sig som relevanta i sin samtid och för en bred grupp av användare.

Att skyltningen varierar över tid framstår som en viktig aspekt av aktualitet för informanterna:

[...] skyltning riktar blicken mot biblioteket självt, på nåt sätt, att det liksom kan växla utseende och inte alltid ser likadant ut. [...] det finns nåt egenvärde i det, tycker jag, att biblioteket hela tiden kan återuppfinna sig självt och visa upp en ny sida av beståndet.

B5

B5 framhäver skyltningens variation som ett egenvärde, vilket understryker den generella förståelsen av aktualitet som överordnat värde i skyltningen. Att variation i skyltningen gör biblioteket attraktivt för användarna är en annan norm som B3 ger uttryck för, och som relaterar till den generella förståelsen att skyltningen ska bidra till ökad utlåning:

För ibland gör vi såhär att, nämen nu tar vi ner all skyltning som vi har bland hyllorna, sätter upp de böckerna och så tar vi helt nya böcker bara för att det inte ska vara såhär: man är här och så går man runt och tittar och väljer lite böcker och sen så kommer man tillbaka ett halvår senare och så är det samma böcker i skyltningen. Det vill man ju undvika.

B3

Värdet av aktualitet både i bemärkelsen nyheter, samhällsaktuell relevans och variation påverkar vilka aktiviteter bibliotekarierna företar sig inom praktiken, vilket utvecklas i avsnittet om *när* man skyltar.

Sammanfattning

Skyttningspraktiken drivs av generella förståelser av skyltningens värde och mening som uttrycks genom bibliotekariernas beskrivningar av hur skyltningen ska

vara och vad man genom detta ska uppnå (Schatzki 2012, s. 16). Dessa värden omfattar mångsidighet och bredd, mångfald och aktualitet. Att skyltningen ska bidra till ökad utlåning är en generell förståelse som förhåller sig till de övriga värdena exempelvis genom att bredd eller aktualitet i skyltningen betraktas som en utgångspunkt för att fler ska låna mer, och som jag har visat löpande i avsnittet. Samtidigt framträder också generella förståelser av mångsidighet och bredd, mångfald och aktualitet som värden i egen rätt, som påverkar urvalet av skyltade böcker i andra riktningar. De manifesterar sig i normer att synliggöra det osynliga, att understödja serendipitet, representera olika grupper eller rikta blicken mot bibliotekets mer övergripande verksamhet. Ofta ansluter sig dessa värden till varandra inom skyltningspraktiken, där exempelvis mångfald förutsätter mångsidighet och bredd och där mångsidighet och bredd kan uppnås genom aktualitet.

Folkbibliotekens institutionella uppdrag såsom det utformas i bibliotekslagen formar skyltningspraktikens generella förståelser både explicit, genom att uttryckligen hänvisas eller materialiseras i regler för urvalet av böcker, och implicit, genom att grundlägga normer för vad som ska exponeras. Urvalskriterierna på bibliotek 3 eller checklistan för representation på bibliotek 4 kan förstås som regler, enligt Schatzkis (2012, s. 16) definition, som på samma gång ger uttryck för och har agens att forma skyltningspraktikens normer och handlingsutrymmen. Som aktörer möjliggör folkbiblioteksinstitutionen och bibliotekslagen vissa typer av urvalsaktiviteter (Cavanagh 2012, s. 216), vilket framträder tydligast i de konkretiserade regler de ger upphov till.

Vem skyltar?

Under rubriken om *vem* som skyltar presenteras analysen av vilka centrala aktörer som deltar i skyltningspraktiken genom tre rubriker och subteman: Ansvarsfördelning, Samarbete och Delaktighet. Samspelet mellan skyltningspraktikens centrala aktörer understödjer vissa informationspraktiker och möjliggör olika aktiviteter och förståelser inom praktiken. På så vis är de centrala aktörerna och interaktionen mellan dem grundläggande för vad som lyfts fram i bibliotekens skyltningar och på vilket sätt.

Ansvarsfördelning

Skyltningspraktiken på de studerade biblioteken är ett samspel mellan många olika aktörer. På bibliotek 1 och bibliotek 3 finns en tydlig ansvarsfördelning där B1 och B2 respektive B5 har i åtagande att planera och genomföra temaskyltningar på

överenskomna områden. Informanterna på bibliotek 2 och bibliotek 4 beskriver i högre grad att arbetet fördelas mellan alla medarbetare, även om B3 har ett övergripande ansvar för litteraturförmedlingen till vuxna och B6 ansvarar särskilt för en av bibliotekets skyltningsytor. Gemensamt för biblioteken i studien är att alla medarbetare delar ansvaret att fylla på skyltningar och exponera medier i hyllorna. Det mer kollektiva ansvar för exponeringen av böcker som finns på några av biblioteken bidrar till att arbetet med skyltning ibland är svårt att definiera och diskutera. Även om informanterna kan tala om sina individuella skyltningspraktiker, förekommer det att de tonar ned betydelsen av den egna rollen i arbetet och av skyltningsaktiviteterna som en särskild verksamhet. Detta knyter an till skyltningspraktikens spatio-temporala utbredning (Schatzki 2012, s. 14), vilket jag återkommer till i avsnittet om *när* man skyltar. Skyltning betraktas ibland som någonting alla ägnar sig åt både alltid och aldrig.

En tydlig ansvarsfördelning för skyltningsverksamheten framhålls av flera informanter som något positivt: "[...] annars så faller det mellan stolarna, och sen så blir det ingenting", som B3 säger. För B2 innebär det ensamma ansvaret för temaskyltningen av facklitteratur en större flexibilitet i både beslutsfattande och genomförande:

Den [temaskyltningen av facklitteratur] har gått från att vara ganska stor till ganska liten nu, men ändå på ett positivt sätt för det blir mycket lättare att sköta det och i och med det så tänker jag också att det bara är jag som gör det, att jag ska försöka byta ut det oftare och göra det till mer aktuella, alltså som är kopplade till aktuella händelser. För behövs det bara åtta böcker och det bara är jag som funderar ut det så går det ganska snabbt att göra en ny skylt och byta.

B2

Att B2 inte behöver rådgöra med någon annan än sig själv i temaskyltningen av facklitteratur innebär alltså att den generella förståelsen av aktualitet som värde i skyltningen är lättare att förhålla sig till.

Ansvarsfördelningen inom skyltningspraktiken påverkar också på vilket sätt aktörerna kan realisera värdet av mångsidighet och bredd i skyltningen. Att B5 har huvudansvaret för bibliotekets skyltningar på olika teman innebär att han har utrymme att identifiera specifika titlar som kan lyftas fram i kontexten av smalare ämnesområden. Det ensamma och uttalade ansvaret för vissa skyltningsytor möjliggör andra aktiviteter i urvalsprocessen, vilket jag återkommer till i analysen av bibliotekariernas informationspraktiker i avsnittet om *när* man skyltar.

Samarbete

Enligt samma logik som den tydliga ansvarsfördelningen tillåter skyltningar som kräver mer arbete och tankekraft, kan bibliotekarierna välja breda teman för att möjliggöra samarbete mellan flera aktörer i skyltningen:

[...] på sommaren gör man det enkelt för sig. Då är det bara sommarläsning, så då går det att sätta precis vad som helst på en sån här temaskyltning. Då är vi färre personal, [så] det måste vara nånting som inte kräver så mycket liksom, men där man ändå kan se till att det inte blir tomt.

B1

Ett öppet tema som sommarläsning innebär att alla oavsett förkunskaper om ämnet kan medverka i skyltningspraktiken, men skapar också utrymme för olika aktörers varierande normer och förståelser av vad som kan lyftas fram inom ämnet (Cox 2012, s. 255). Medan en aktör väljer att exponera nya titlar inom ramen för temat, kan en annan skylta med böcker som har sommaren till ämne och en tredje med böcker som har en koppling till sommaren för aktören personligen.

Variationen av normer kring vad som kan lyftas fram inom ett öppet tema kan ha sin grund i aktörernas erfarenheter och yrkesbakgrunder såväl som deras informationspraktiker. Den kan också bero på vilka riktlinjer i styr- och policydokument eller i kommunikationen mellan aktörer som är aktiva i den lokala praktiken. När B3 instruerar nya timvikarier i att sätta upp böcker i bokhyllornas skyltställ vill han nyttja skillnaderna mellan olika personers informationspraktiker och förståelser av uppgiften: "[...] jag brukar ju uppmana folk att välja saker som de gillar och tänka ganska fritt, alltså bara i hyllorna. För dels tänker jag att det inte gör så mycket om det blir fel, och sen att det blir variation på det". Samarbetet mellan aktörer med varierande utförande av skyltningspraktikens aktiviteter blir alltså ett verktyg för att uppnå mångsidighet och bredd såväl som aktualitet i skyltningen. Samtidigt är instruktionen att medarbetarna ska utgå från sin personliga smak i skyltningen en regel inom den lokala skyltningspraktiken som också går att återfinna som norm på andra av biblioteken i studien. Konstaterandet att det inte gör så mycket om det blir fel i skyltningen kan också tolkas som att det finns utrymme för att olika val kan vara mer eller mindre riktiga i förhållande till de normer och praktiska förståelser som finns inom praktiken i stort (Rouse 2001, s. 190).

Aktörernas olika bakgrundsförståelser kan även användas för att tillföra aspekter till ett smalare ämnesval för skyltningen. Kommunikationen och utbytet av tips mellan kollegor framträder i samtalen med informanterna som en central informationspraktik och diskuteras vidare i avsnittet om *när* man skyltar. Förutom

att välja ut böcker som hon själv har kunskap om brukar B6 exempelvis be någon kollega att bidra med titlar på temat. B3 knyter istället samarbetet till möjligheten att bredda förståelsen och representationen av ett ämne. Vid intervjutillfället finns en skyltning om internationella kvinnodagen som B3 kommenterar:

[...] när jag tittar på den så bara tycker jag att här fattas ju ett gäng feministiska klassiker, känner jag. För jag såg ju att det var mycket utvalt på temat kvinnor, men jag tänker att åttonde mars för mig är nånting mer. Så då tänker jag, jamen då måste vi plocka fram *Egalias döttrar* att skylta med och så. Så att jag kan ju hjälpa till att komplettera.

B3

Samarbete i förhållande till skyltning kan också yttra sig genom att skyltningen synliggör beståndet även för bibliotekarierna, och ger dem större kännedom om vilka böcker som finns. I ovanstående exempel kan medarbetarna tillsammans bidra till att utvidga den gemensamma förståelsen av ett fenomen som kvinnorörelsen. Med avseende på en skyltning av poesi som genomförs av en annan medarbetare på olika teman, diskuterar informanterna på bibliotek 1 under observationstillfället att skyltningen blir en form av kompetensutveckling även för dem som inte deltar i utförandet. Genom att titta på skyltningen lär sig medarbetarna om titlar som relaterar till ett visst ämne och kan använda dem i egna litteraturförmedlande aktiviteter. Interaktionen med befintliga skyltningar blir således en informationspraktik i sig, där medierna såsom de presenteras i förhållande till varandra och till ett givet tema kan påverka urvalet av titlar till en ny skyltning.

Delaktighet

Alla de studerade biblioteken arbetar i någon mån med vad som kan betraktas som aktivt användardeltagande i skyltningen. Det kan avspeglas i att man skyltar på ett visst tema efter önskemål från besökare, eller att det finns en exponeringsyta för besökarnas egna bokrekommendationer. Att användarna själva skulle sätta upp böcker i bibliotekens övriga skyltningar är inget som informanterna betraktar som speciellt sannolikt, även om det kan förekomma att böcker ställs av på skylthyllorna eller att lokala författare lyfter fram sina egna böcker i skyltningen.

På bibliotek 2 finns en tydligt markerad parkering för vagnar med nyligen återlämnade medier på skönlitteraturavdelningen för vuxna. Dessa vagnar ska enligt B3 stå halvfylla, eftersom de fungerar som en exponeringsyta som användarna gärna undersöker för att inspireras av vad andra har lånat. Detta är en praktisk förståelse av återlämningsvagnarnas funktion för användarna som B3 beskriver att han har förvärvat tidigt i sitt yrkesutövande som bibliotekarie, då han på en tidigare arbetsplats blev tillsagd att inte tömma vagnarna. Förståelsen har på den nuvarande arbetsplatsen formulerats till en regel, enligt Schatzkis (2012, s. 16)

definition av begreppet, som B3 förmedlar till de personer han instruerar att sätta upp böcker.

Även bibliotek 3 använder bestämda bokvagnar på hyllgavlarna som mellanstationer för nyligen återlämnade böcker i väntan på uppsättning. Vid observationstillfället har vissa av böckerna i varje vagn placerats med framsidan utåt, vilket B5 kommenterar under intervjun:

Vissa tror jag har uppfattningen att man ska skylta även där, alltså vända fram böcker som står där för att man ska kunna titta på dem. Det är nog inte helt konsekvent genomfört här, tror jag, utan det är mer lite upp till vem som jobbar. Och för vissa som verkligen är förespråkare av det tror jag till och med det förekommer att de tar ner böcker från hyllorna för att ställa där liksom för att man ska kunna se. Men det gör ju inte jag, för det tycker jag är lite onödig arbetsbelastning.

B5

Trots att den praktiska förståelsen av återlämningsvagnarnas funktion i besökarnas informationspraktiker är gemensam på både bibliotek 2 och bibliotek 3, varierar det vilken plats denna förståelse har inom skyltningspraktiken. Också aktörerna och aktiviteterna kopplade till återlämningsvagnarna som exponeringsyta skiljer sig åt. Mot bakgrund av den förmodade premissen att besökarna intresserar sig för de nyligen återlämnade böckerna för att någon annan har lånat dem tidigare, går det att betrakta låntagarna som omedvetna aktörer i exponeringen på återlämningsvagnarna. På så vis deltar låntagarna i urvalet av vilka titlar som lyfts fram genom valet av vad de lånar. De medarbetare som ställer fram böcker från hyllorna på vagnarna med nyligen återlämnade böcker gör det i relation till den praktiska förståelsen av vagnarnas funktion för cirkulationen av böcker och i skyltningspraktiken. Böckernas placering på vagnarna signalerar att de nyligen har lästs av någon, vilket kan utnyttjas av aktörer som vill lyfta fram böcker enligt skyltningspraktikens mål och förståelser.

Med uppdraget att hitta nya sätt att nå unga personer arbetar B4 i nära samverkan med en grupp unga vuxna med bland annat skyltning. Utgångspunkten är att representanterna för målgruppen ska vara styrande i vilka böcker som köps in till skyltningen samt hur exponeringen gestaltas. Arbetet underbyggs av bibliotekens demokratiska uppdrag och B4 understryker särskilt betydelsen av delaktighet i relation till de prioriterade grupperna:

Enda sättet för oss att utveckla vår verksamhet, att vara relevanta, är att jobba med våra användare, och då specifikt våra användare i våra prioriterade målgrupper. Och det gäller också skyltning. Jag tänker också att vårt uppdrag i grunden är ett demokratiskt uppdrag, och då är ju biblioteket en fantastisk plats att faktiskt praktisera demokrati på olika sätt, och att ta in dem vi

är till för i beslut även kring mindre frågor kring skyltning och utställning och så vidare, så det faktiskt blir att praktisera demokrati i mer vardagliga sammanhang.

B4

När studiens informanter reflekterar över hur folkbibliotekens uppdrag såsom det är formulerat i styr- och policydokument på olika nivåer påverkar arbetet med skyltning, återkommer de framför allt till de prioriterade grupperna. Denna aspekt aktualiseras främst i förhållande till värdet av mångfald i skyltningarna, vilket har behandlats tidigare i analysen. B4 kopplar värdet av mångfald i skyltningarna till bibliotekets relevans för de prioriterade grupperna, och menar att användardelaktighet i skyltningspraktiken är en förutsättning för att nå dit. För B4 handlar delaktighet i skyltningen om att ge påverkansmöjligheter också åt dem som inte redan har ett stort inflytande över vad som lyfts fram. Därmed ges en bild av att de grupper som inte har den självklara upplevelsen av att biblioteket är till för dem behöver få mer explicita aktörsroller i relation till de användare som, genom sina förslag och önskemål, redan agerar inom skyltningspraktiken.

Den lokala skyltningspraktiken på bibliotek 2 har anpassats till en ny förståelse av vilka centrala aktörer som kan vara delaktiga i urvalet av de böcker som skyltas. Från början utgjorde det nya arbetssättet med användardelaktighet i skyltningen ett brott mot skyltningspraktikens normer. B4 berättar att det nya tillvägagångssättet mötte ett stort motstånd från andra medarbetare:

Som verksamhet har vi ju jobbat ganska traditionellt med ett tydligt inifrån-ut-perspektiv: ”här är vi, det här erbjuder vi, det är vi som är experterna, det är vi som är biblioteket”. Men med mitt uppdrag att utveckla för en målgrupp, hur kan biblioteket bli mer relevant för målgruppen unga? – Det kan ju inte jag hitta på, utan då måste jag ju jobba med unga och då blir det mycket mer utifrån-in-perspektiv. Så jag vet inte om det var det [...], men det fanns väldigt mycket motstånd kring detta i början.

B4

I enlighet med Reckwitz (2002, s. 255) begreppsliggörande av variation inom praktiker kan B4:s initiala delaktighetsprojekt exemplifiera en situation som inte kan bemötas av tidigare kunskap och erfarenheter, och därmed förskjuter eller stör praktiken. Den nya förståelsen av användarna som medskapande aktörer var från början oförenlig med normen att bibliotekarierna genom skyltningen skulle förmedla sin expertkunskap till användarna. Under intervjun ger B4 exempel på hur aktiviteterna kring inköp och utrustning av böcker som gruppen med unga vuxna väljer att skylta med har omorganiserats för att underlätta det nya arbetssättet.

Sammanfattning

Vilka aktörer som är aktiva i en skyltning påverkar vad som lyfts fram. Inom skyltningspraktiken är bibliotekspersonalen och biblioteksanvändarna centrala

aktörer som genom olika aktiviteter formar urvalet av böcker som skyltas och hur det förhåller sig till skyltningspraktikens generella förståelser. En tydlig ansvarsfördelning för skyltningen möjliggör att den lättare kan relatera till aktuella händelser eller uppvisa beståndets mångsidighet och bredd genom ett smalt tema som behöver efterforskas. Bredare ämnen främjar i sin tur samarbete kring skyltningen i arbetsgruppen och skapar utrymme för olika aktörers varierande förståelser och betoning av normer att forma urvalet av böcker som exponeras (Cox 2012, s. 255). Vilka centrala aktörer som ingår i skyltningspraktiken påverkar såväl aktiviteter som praktiska förståelser av hur man skyltar och normer för hur skyltningen ska utformas, vilket jag har visat inte minst blir tydligt när rollerna förändras inom en lokal praktik. Genom att förändra praktikens konstitution bidrar nya aktörer till att omstrukturera den (Reckwitz 2002, s. 255), och på så sätt möjliggöra nya aktiviteter och nya värden i skyltningarna.

Samverkan mellan aktörer är en del av de informationspraktiker bibliotekarierna företar sig för att välja böcker att exponera genom skyltning. Genom att ta del av befintliga skyltningar i biblioteket kan bibliotekarierna utöka sin förståelse av olika ämnen och vilka böcker som kan ingå där. Bibliotekariernas informationspraktiker sker även i en kommunikation mellan medarbetare, där skyltningarna berikas med fler titlar eller perspektiv genom rekommendationer för att uppnå mångsidighet och bredd. Variationen (Cox 2012, s. 255) hos medarbetarnas informationspraktiker kan också nyttjas för att lyfta fram ett brett utbud av titlar. Skyltningspraktiken både förhåller sig till användarnas informationspraktiker genom att rikta skyltningarna mot en tänkt publik, vilket löpande reflekteras i analysen, och genom att användarna får agens att exponera böcker. På så vis genereras urvalet av skyltade titlar i ett samspel mellan bibliotekarier och användare.

Hur skyltar man?

Frågan om *hur* man skyltar relaterar i hög grad till skyltningspraktikens normativa förståelser. Normer kan betraktas som sammanhållande för praktiker, eftersom aktörer i studiens perspektiv delar en praktik om deras agerande överensstämmer med praktikens normer för vad som är rätt och fel (Rouse 2001, s. 190). Såttillvida kretsar alla delar av analysen kring skyltningspraktikens normer. Detta avsnitt inriktas mer specifikt på praktikens normers betydelse för skyltningarnas gestaltning, och konsekvenserna av skyltningarnas utformning för urvalet av böcker som exponeras. Det är indelat i rubrikerna Marknadsföring, Teman och Tillgänglighet, som var och en motsvarar ett analytiskt subtema.

Marknadsföring

Inom skyltningspraktiken finns normer för vad som kan lyftas fram genom skyltning som präglas av en marknadsföringslogik, där skyltning betraktas som ett medel för att göra reklam för böcker. I samtalen med informanterna på två av biblioteken framkommer omslagsestetik och böckernas skick som grundläggande urvalskriterier. Böckerna som skyltas ska se attraktiva ut för användarna: ”det man väljer är ju det som ser snyggt ut, med bra framsidor som man tror kan locka [och] inspirera folk till att välja det”, menar B1. För B2 är skyltningsverksamheten en möjlighet för biblioteket att marknadsföra sig gentemot användarna: ”det är något vi försöker ta upp med jämna mellanrum i rätt sammanhang, att detta är vårt skyltfönster, och försöker jobba på ett lite mer genomtänkt sätt där”.

Förståelsen av skyltningen som ett metaforiskt skyltfönster kan jämföras med de faktiska skyltfönstren som finns på bibliotek 2, där B4 inom sitt arbete med delaktighet har hängt upp böcker som är aktuella på medieplattformen TikTok:

Såsom jag [förstår] det så [är] detta nånting som [är] väldigt kommersiellt, alltså man vill köpa böckerna. Men jag tänker att det är ju inte alla som kan göra det, och då är det ju också fint om det syns utåt att vi också har de här böckerna.

B4

Med stöd av B4:s citat kan skyltfönstren betraktas som ett led i att profilera biblioteket och signalera att det målgruppen letar efter finns där, i enlighet med skyltningspraktikens generella förståelser av aktualitet och representation som värden. Även om skyltning generellt går att förstå som ett sätt att synliggöra bibliotekens bestånd, medför marknadsföringslogiken särskilda normer kring böckernas utseende och utpräglade relation till den kommersiella sfären.

Att erfara och inspireras av kommersiella skyltningar blir en del av aktörernas informationspraktiker för skyltningsverksamheten. B6 berättar att hon under en privat resa fotograferade en butiks skyltning av trädgårdsböcker och sedan sökte efter de exponerade titlarna i bibliotekskatalogen för att se om de ingår i beståndet. När biblioteket ska skylta med böcker om odling menar B6 att hon sannolikt kommer att lyfta fram böcker från sitt fotografi från butiken. Att kommersiella skyltningar är en viktig informationskälla syns också i den skyltningsverksamhet som utförs i samverkan mellan B4 och gruppen med unga vuxna. B4 förklarar att TikTok är ett huvudsakligt forum för de unga personernas informationspraktiker, och att skyltningen ska återspegla känslan som förmedlas där:

Det var hämtat från många bokhandlar, bland annat en bokhandel i New York som trendade på BookTok, med den typen av litteratur. Så att då ville de liksom hämta lite känslan därifrån, och

de ville hålla det mörkt och den här krossade sammeten och svart skulle det vara. [...] det var viktigt att det var rätt tyg, eller så nära som möjligt i alla fall, så att deras vision kunde bli verklighet.

B4

Böckerna som skyltas ska dessutom motsvara de utgåvor som syns på TikTok i fråga om språk och format. Sådillvida är det tydligt att aktörerna lägger vikt vid att titlarna som skyltas och gestaltningen av skyltningen ska återspegla en kommersiell känsla.

Marknadsföringslogiken präglar också bibliotekariernas förståelse av vilken funktion skyltningen får i biblioteksrummet. B5 relaterar tanken om att skyltningen ska synliggöra mindre populära böcker och genrer till butikslayouter som leder konsumenterna genom hela sortimentet: ”det finns nån slags föreställning om det, att man gör som i affärer, liksom att [...] det som är mest svårsålt kommer kanske först, [...] och det som är enklast att sälja, typ deckare, kanske ska vara längst in”. B5 förhåller sig till den kommersiellt färgade normen för vad som ”säljer” genom en strategi som också knyts till marknadsföringslogiken, men som inte nödvändigtvis syftar till att användaren ska låna så mycket som möjligt utan kanske lika gärna till att synliggöra beståndets bredd. Också B3 menar att biblioteken kan lära av butikernas exponeringsmetoder, även om bibliotekarier måste tänka annorlunda än säljare. Efter en föreläsning av en person från detaljhandeln om att skapa ett attraktivt biblioteksrum tänker B3 på att skyltningen ska skapa blickfång i rummet och bjuda in till att användarna tar med sig något därifrån. Skyltningspraktikens beröringspunkter med detaljhandelns marknadsföringspraktik skapar vissa förståelser av vad skyltningen ska uppnå och på vilket sätt.

Teman

Användningen av teman i skyltningen är ett verktyg för aktörerna att förhålla sig till medvetenheten om urvalets rutinmässighet och att utmana bias i relation till en normativ förståelse av subjektivitetens plats i skyltningsverksamheten. Inom skyltningspraktiken finns en norm som uttrycks i termer av att man, som B3 säger, ”absolut inte bara [kan] skylta med sånt man gillar”, och som innebär att skyltningen inte kan utgå från aktörernas personliga smak. I förhållande till den förståelsen blir temaskyltning ett sätt att utmana automatiska urvalsmekanismer: ”Då blir det temat som är förhärskande på nåt sätt, som bestämmer vad, och då är omslaget mindre viktigt kanske. [...] Så att man helt låter sig styras av det man har bestämt, och inte falla för det här visuella”, förklarar B5. Bibliotekarierna kan utmana sig genom att välja ett snävt ämne som omfattar färre titlar, men också

motsatt genom ett tema som både inkluderar och utesluter ett stort antal böcker, vilket B3 exemplifierar: ”Nu, såg jag, är det nån som har kört på nåt färgtema, så det är olika färger på olika hyllor. [...] Då utmanar man sig ju kanske lite att hitta nya böcker att sätta upp”. Att utmana den egna subjektiviteten genom temaskyltning svarar alltså mot en normativ förståelse av ”hur man ska skylta” som är gemensam inom skyltningspraktiken.

Inom en temaskyltning kan böcker som enligt den marknadslogiska normen inte passar att lyfta fram ändå exponeras. B2 beskriver att den enda gången böckernas utseende inte spelar en central roll i urvalet är när biblioteket skyltar med förbjudna böcker under Banned Books Week:

Då får man ju samla ihop titlar av de respektive författarna där, och de är ju ofta inte nya heller och ser ju inte så intressanta ut. Men det är ju kanske mer en informations... Också en läsinspirationsskytning, men också just det här att lyfta fram själva företeelsen med banned books.

B2

Även om temat enligt B2 möjliggör nya urvalskriterier, visar citatet på förståelsen att böckernas utseende är det som inspirerar till läsning. Att biblioteket ändå skyltar med böcker som inte förväntas attrahera användarna åskådliggör att skyltningspraktiken förhåller sig till andra generella förståelser än bara att skyltningen ska öka utlåningsfrekvensen. Flera av informanterna beskriver att böcker som inte är attraktiva för användarna i sig kan bilda teman. Under intervjun ger B5 exempel på en skyltning med aldrig utlånade titlar, där obemärktheten som gemensamt drag hos samlingen av böcker är tänkt att väcka låntagarnas intresse: ”Det blir liksom i sig nån sorts försäljningsargument, att de, vad är det med dessa böcker som gör att de inte kan lånas ut liksom?”. Samlade i ett tema kan dessa böcker skapa en överraskningseffekt som i bästa fall leder till utlån.

Tolkningen av ett tema blir både ett redskap för att inspirera och överraska användarna, och en möjlighet att relatera till den generella förståelsen av vad skyltningarna ska uppnå. En bra skyltning kännetecknas enligt B6 av ”[...] att det är böcker på nån inspirerad tanke och inte bara nån slentrianmässig, ’nu är det påsk, här är böcker om påsk’”. B6 relaterar detta till vad hon själv inspireras av och kopplar på så sätt den praktiska förståelsen av skyltningens gestaltning till sin egen informationspraktik. Experimenteringen med förståelsen av vad ett tema kan beteckna kan också aktualisera olika värden i skyltningen. För att uppmärksamma suicidpreventiva dagen utformade B5 en skyltning utifrån en nyöversättning av 1700-talsdramat Emilia Galotti. Det enskilda verket blev en ingång till att skylta

med böcker som sällan lyfts fram, samtidigt som nyöversättningen och temat anknöt till det samhällsaktuella.

Tillgänglighet

I samtalen med bibliotekarierna återkommer tillgänglighet som ett viktigt perspektiv i skyltningen. En tillgänglighetsaspekt av bibliotekens skyltning är att den kan underlätta användarnas orientering i biblioteksrummet: ”Du kan ju med olika skyltning visa vad det är för hyllor. Vi gör det lättare för folk att hitta. Man ser ju tydligt till exempel var kokböckerna är, eller trädgårdsböckerna, för där har vi väldigt mycket exponering”, förklarar B3. Skyltningens funktion för tillgängligheten på biblioteken sätts i förbindelse med formuleringen av folkbibliotekens uppdrag i styr- och policydokument på olika nivåer. Inom skyltningspraktiken sätts dessa dokument i spel exempelvis genom att bibliotekarierna väljer att använda skylthyllor för att lyfta fram även de format vars utseende kan förefalla relativt intetsägende, som talböcker eller storstilsböcker, för att tydligt visa var de finns. När bibliotekarierna förstår tillgänglighet i skyltningen som en typ av vägvisning i rummet blir de exponerade titlarna tydligt kopplade till avdelningen där skyltningen är placerad. Exempelvis finns på bibliotek 1 en temaskyltning av facklitteratur som förenar titlar från de olika SAB-klasser som är placerade på samma våningsplan, men exkluderar de klasser som finns på våningen under. På så sätt kan tillgänglighetsaspekten medföra att urvalet av titlar som exponeras begränsas av böckernas placering i biblioteksrummet.

Liksom i exemplet ovan kan tillgänglighet i en vidare bemärkelse referera till vilka böcker som är tillgängliga för bibliotekarierna att exponera genom skyltning med utgångspunkt i materiella förutsättningar som böckernas och hyllornas fysiska utformning. Skyltställena i bibliotekens bokhyllor har i regel ett begränsat utrymme som exkluderar böcker av större format, vilket bemöts genom att de underavdelningar i SAB som omfattar många stordimensionerade böcker, som fotokonst eller trädgårdsskötsel, har rymligare hyllor och ibland mer exponering med framsidorna utåt. Inte heller för omfångsrika böcker kan exponeras i bokhyllornas skyltställ, poängterar B3. Böckernas storlek och hyllornas utrymme blir alltså verksamma faktorer i skyltningspraktiken, som avgränsar urvalet av titlar som kan exponeras på en viss plats.

En motsatt tillgänglighetsaspekt av skyltningen är att den kan samla böcker som är intressanta för en viss användargrupp från olika platser i biblioteket. I arbetet med

skyltning av och för unga vuxna märkte B4 att de efterfrågade titlarna kategoriseras på olika sätt:

Utifrån de här listorna vi hade, vi köpte ju också in väldigt mycket nytt utifrån dem, så förstod jag att de här böckerna... Några utav dem finns att hämta på ungdomsavdelningen, de flesta finns på vuxen engelska eller vuxen fantasy. Så jag började plötsligt ringa in att vi har så många olika hyllor i biblioteket där de här böckerna finns.

B4

I relation till de prioriterade målgrupperna menar B4 att biblioteken behöver vara kreativa i hur de skyltar: ”Måste skyltningen alltid vara kopplad till avdelningen den står på, till exempel, eller kan man skylta nån annanstans i biblioteksrummet?”. Frågan illustrerar att den praktiska förståelsen av tillgängligheten i skyltningen varierar beroende på vilken del av bibliotekens uppdrag den kopplas till.

Sammanfattning

Skylningspraktiken formas i knutpunkten mellan en vidare bibliotekspraktik, där folkbibliotekens uppdrag ger form åt generella förståelser av skyltningens värden som manifesteras i regler och normer, och en marknadsföringspraktik som ger upphov till andra aktiviteter och normer. Denna förståelse av skylningspraktikens förbundenhet med andra praktiker baseras på Schatzkis (2012, s. 14) konceptualisering av praktiker som *open-ended*, och synliggör olika och ibland konkurrerande normer (Cox 2012, s. 184). Förhandlingen mellan motstående normer belyser B3 genom konstaterandet att biblioteken kan lära av butikernas exponeringsmetoder, även om bibliotekarier måste tänka annorlunda än säljare. Inom skylningspraktiken förhåller sig marknadsföringspraktikens normer i hög grad till den generella förståelsen att skyltningen ska öka utlåningen av böcker, men i knutpunkten med bibliotekspraktiken bidrar den kommersiellt färgade normen också till skyltningar som ”gör reklam för” hela beståndets bredd eller aktuella titlar i enlighet med andra generella förståelser.

Bibliotekarierna förhåller sig till skylningspraktikens rutinmässighet, såsom den karakteriseras av Reckwitz (2002, s. 251), genom normen att man måste utmana sin subjektivitet och förutfattade förståelse i urvalet av böcker. Denna norm möts med aktiviteter som beskrivs löpande i analysen, och som avser att uppnå praktikens generella förståelser. Att utgå från olika förutbestämda teman är ett sätt att aktualisera mångsidighet och bredd, mångfald och aktualitet i skyltningarna, vilket föregående avsnitt visar. Temaskyltningar blir också ett verktyg för att förhålla sig till marknadsföringsnormen, antingen genom att skapa tillfällen att lyfta fram böcker i andra syften än att locka till utlån, eller genom att tvärt om marknadsföra

bibliotekens mer okända bestånd genom temat som ”försäljningsargument”, som B5 uttrycker det.

Bibliotekariernas informationspraktiker påverkas av vilka normer som är verksamma i deras skyltningspraktiker. Tillgänglighetsnormen både avgränsar vilka böcker som är möjliga att välja bland med avseende på såväl placering som fysisk utformning, och inverkar på vilka olika format som lyfts fram. I enlighet med Cavanagh (2012, s. 216) är urvalet av exponerade böcker således delvis en produkt av böckernas, bokhyllornas och biblioteksrummets aktörsfunktioner. Marknadsföringsnormen medför en sökstrategi där bibliotekarierna aktivt letar i hyllorna efter böcker som väljs ut till skyltningen baserat på deras utseende, vilket likaså understryker de materiella böckernas agens i skyltningspraktiken.

När skyltar man?

Under denna rubrik fokuserar analysen på de informationspraktiker bibliotekarierna i studien företar sig för att välja böcker att exponera genom skyltning. Avsnittet är uppdelat i rubrikerna och subtemana Sökstrategier, Övriga roller och Personlig smak. Frågan om *när* man skyltar är ett analytiskt tema som åskådliggör att bibliotekariernas informationspraktiker är spridda över både tid och rum, och att de ofta är inkorporerade i vidare praktiker (Schatzki 2012, s. 14). *Näret* blir också ett verktyg för att synliggöra att olika typer av informationspraktiker påverkar vilket urval av böcker som görs.

Sökstrategier

Skytning av böcker är en arbetsuppgift som sker kontinuerligt och utan några särskilda tidsangivelser. Även om den varierande ansvarsfördelningen på de studerade biblioteken påverkar vilket tidsutrymme bibliotekarierna har att ägna sig åt skyltning, är det gemensamt för alla att skyltningen är tänkt att ske när det finns tid över från andra arbetsuppgifter. Tidsutrymmet för skyltning påverkar i sin tur hur bibliotekarierna väljer ut böcker att exponera. Ofta uppstår tiden för skyltning när det är lugnt i informationsdisken och man sätter upp återlämnade böcker eller kan se över och fylla på befintliga skyltningar. Under observationstillfället på bibliotek 1 konstaterar informanterna att impulsen att fylla tomma utrymmen i skyltningar kan komma även när de befinner sig på andra bibliotek som besökare. Impulsen illustrerar inte minst att skyltningspraktiken är rutinmässig och formas av sin upprepning över tid (Reckwitz 2002, s. 251).

En sökstrategi som bibliotekarierna företar sig för att välja böcker att exponera genom skyltning är att röra sig runt i biblioteksrummet och granska hyllorna. Denna aktivitet sker kontinuerligt och är ofta en del av andra aktiviteter som bokuppsättning, sortering i hyllorna eller förflyttningar i rummet. På så vis kräver den mindre tid och kan utföras frekvent av flera aktörer. När bibliotekarierna söker böcker att lyfta fram ur hyllorna får deras fysiska placering en väsentlig betydelse för urvalet, vilket B3 exemplifierar:

Sen så brukar jag främst ta från nedre delen av hyllorna, för att alltså när du går så... Alltså det är inte alltid du böjer dig ner och letar på nedersta raden. Jag har nog inte statistik för det här, men det känns som att det lånas mer ju högre upp på hyllan det är, att det är liksom taskigt att hamna längst ner. Så dem brukar jag vilja lyfta lite extra.

B3

Strategin att söka böcker från de nedre hyllplanen är ett sätt att bemöta användarnas informationspraktik såsom den förstås av B3 i syftet att synliggöra det mindre synliga och därigenom uppnå mångsidighet och bredd i skyltningen. Studiens observationer visar att titlar från bokhyllornas olika hyllplan och signum är uppskattningsvis lika representerade i bibliotekens skyltställ i hyllorna, vilket kan tyda på en medvetenhet kring varifrån man väljer böckerna och ett syfte att uppnå bred representation av beståndet.

Även när urvalet är spontant och främst syftar till att fylla en lucka i skyltningen betonar B6 att det finns en vidare informationspraktik som vägleder valet av bok. När hon går förbi ett tomt skyltställ väljer B6 ut något nytt att ställa fram genom att titta bland de närmast placerade böckerna:

Det är inte ofta, man har ju inte jättemycket tid att gå och kolla, men då brukar jag nog bara gå igenom bokryggarna och ta en som jag tycker blir bra och ställa fram [skrattar]. Det är inte så komplicerat. Men jag tar inte helt random, utan det får ju vara nån som jag känner igen och så. Jag tar liksom inte den första boken som står ytterst och bara ställer, utan... Jag vet inte, det finns ändå nån tanke bakom det.

B6

Böckernas hyllplacering framstår i exemplet som den viktigaste faktorn i urvalet. Samtidigt poängterar B6 att valet av bok förhåller sig till hennes egen litteraturkännedom, vilket jag återkommer till, och till en tanke om vad som passar att lyfta fram.

Den spontana skyltningen i bokhyllorna förhåller sig till praktikens normer för vad som ska lyftas fram. Flera av informanterna beskriver att de kan gå förbi ett skyltställ och byta ut en bok som har stått där länge för att variera skyltningen. Detta sker rutinmässigt, för att bibliotekarierna ”är trötta på” en viss titel, och i enlighet

med normen om skyltningens variation, som förhåller sig både till värdet av aktualitet och till en marknadsföringslogik. Eftersom B4 huvudsakligen arbetar med barn och unga och uppger att hon inte är särskilt uppdaterad kring vuxenlitteratur, blir nyheter för henne ett personligt urvalskriterium vid skyltning i vuxenavdelningens hyllor. Att söka i hyllorna efter de senaste årtalen blir alltså en informationspraktik som syftar till att hitta titlar vars aktualitet kan motivera deras exponering, men där nyheten som enda bedömningsgrund också kan tänkas borga för att skyltningen uppnår mångsidighet och bredd såväl som mångfald.

En annan sökstrategi för att hitta böcker till en skyltning är att söka i bibliotekskatalogen. Denna aktivitet relaterar i högre grad till smalare ämnen och utförs oftare av en enskild aktör med det medvetna målet att producera en skyltning på ett visst tema. I katalogen söker bibliotekarierna på ämnesord baserade på det tema som skyltningen ska gälla. Urvalet av böcker att exponera genom skyltning grundar sig i detta fall på bibliotekariernas intuitiva förståelse av temat och vilka ämnen det omfattar, men också på vilka ämnesord som finns och med vilka ämnesord titlarna är beskriva i katalogen. Även om bibliotekarierna själva kan komplettera katalogens urval av titlar utifrån sin egen litteraturkännedom, är det tydligt att katalogen har agens i skyltningspraktiken och inflytande över vad som lyfts fram. Katalogen fungerar som aktör i den lokala skyltningspraktiken, och uppenbarar samtidigt ett nätverk av andra aktörer som deltar i den (Cavanagh 2012, s. 222). Det är värt att nämna att katalogen genom sin kunskapsorganisation materialiserar andra aktörer som systemutvecklare och katalogisatorer, även om uppsatsens omfång förhindrar en vidare analys av detta.

Övriga roller

Bibliotekens skyltningspraktik är del av en vidare biblioteksverksamhet där den knyter an till andra praktiker. Flera av informanterna arbetar med mediehantering och -planering, där skyltning betraktas som ett led i mediernas livscykel med urval, inköp, tillgängliggörande och magasinering eller gallring. Bibliotek 1 kopplar explicit skyltningsverksamheten till medieplaneringen genom att betona vikten av exponering och gallring för att ge bokhyllorna ett luftigt och inbjudande intryck i sina skriftliga medierutiner. Sambandet mellan gallring och exponering i medierutinerna visar att de olika stadierna av mediekretsloppet kan betraktas som förutsättningar för varandra. B3 ger exempel på att skyltningen också kan påverka vilka böcker som köps in: "[...] ibland så, om man har nåt tema, så kan man ju märka att jamen vi har ju inte de här. Då får man komplettera med att beställa det som man

tycker saknas. Så på det sättet kan det [skyltning] ju ha lite inflytande över inköp också”.

Bevakning, inköp och inleverering av böcker framstår som viktiga informationspraktiker i relation till skyltningen. B5 poängterar att samarbetet kring mediehanteringen på ett mindre bibliotek medför en förtrogenhet med beståndet som är positiv för skyltningsverksamheten: ”[...] man har ganska bra koll på både inflödet av nya böcker och vad som redan finns och vad som finns i magasinet, som man ibland vill lyfta upp för att ge det en chans”. Genom att delta i uppbyggnaden av beståndet får bibliotekarierna också en medvetenhet kring aktuella titlar som bidrar till att de lyfter fram dem när de levereras:

Om jag är ansvarig för den här vecka 17 [biblioteksveckan för hållbar utveckling] till exempel, då kanske jag kikar lite extra på böcker som är kopplade till det om jag tittar igenom BTJ-listan på fakta, och då kanske jag har lättare att föreslå en titel som *Stora tågsemesterboken*, alltså det ingår nog. Och sen så kommer jag nog att skylta med den när den kommer liksom.

B6

Genom ovanstående citat illustrerar B6 att även bibliotekets programverksamhet kan ha inflytande över vad som lyfts fram i skyltningen genom att påverka bevakning och inköp.

Skylningspraktiken kan inte minst förstås som del av en vidare litteraturförmedlingspraktik. Informanterna som arbetar med andra litteraturförmedlande aktiviteter ägnar sig åt olika slags litteratur- och kulturbevakning inför exempelvis bokprat eller bokcirklar. Som aktiv omvärldsbevakning nämner informanterna exempelvis Förlagsdagarna, där titlar från den aktuella utgivningen presenteras, och lektörsutlåtandena från BTJ. Även om bevakningens syfte i dessa fall är någonting annat än skyltning, bidrar den till den generella kunskapen om litteratur och kultur som informanterna kallar sin förförståelse eller sina förkunskaper.

Förförståelsen eller förkunskaperna om ämnen, titlar och deras ämnesmässiga innehåll genereras även i bibliotekariernas privata roller. Också när de inte aktivt söker efter böcker att förmedla på olika sätt, följer bibliotekarierna vad B5 kallar ”diskursen eller samtalet kring litteratur, som alla på nåt sätt måste förhålla sig till för att kunna göra urval”. I samtalen med informanterna framträder ett allmänt intresse för läsning och litteratur som sammanfaller med deras yrkesroller och, som B5 poängterar, vägleder urvalet av böcker som lyfts fram. Vilken funktion bibliotekariernas egna intressen och smak spelar i urvalet av de böcker som skyltas beskrivs vidare nedan.

Personlig smak

Skytning med personalens egna bokrekommendationer fungerar på flera av biblioteken som ett sätt att möta användarnas behov av lästips. Värdet av rekommendationerna är knutet till att det finns personliga avsändare bakom dem. På bibliotek 3 signaleras rekommendationen av en sticka i boken som anger vem som tipsar och vilken typ av litteratur personen föredrar i övrigt. Informanterna på bibliotek 1 påpekar att användarna kan välja böcker baserat på smakprofilen hos den medarbetare som står för rekommendationen, vilket förfarandet på bibliotek 3 kan betraktas som en anpassning till. Under observationstillfället beskriver B2 att skyltningen med personalens rekommendationer är stimulerande att arbeta med eftersom man får utrymme att använda sin egen litterära kompetens. Till skillnad från bibliotekets övriga skyltningar signalerar de personliga rekommendationerna enligt informanterna på bibliotek 1 att någon står bakom urvalet, vilket avspeglas i att användare kan komma fram till bibliotekarierna och vilja utbyta läserfarenheter.

I materialet framkommer olika uppfattningar om huruvida man bör stå bakom de böcker som exponeras genom skyltning. Informanterna betonar att det inte går att lyfta fram bara sådant som man själv har läst och tyckt om. Det finns många titlar i biblioteket och en principiell bild av att alla böcker i beståndet är värda att få ta plats i en skyltning. Värdet av mångsidighet och bredd som generell förståelse inom skyltningspraktiken kan i det avseendet medföra att bibliotekarierna försöker utmana sin personliga smak eller bias, som framgått tidigare i analysen. Samtidigt framkommer också normen att den som skyltar med en bok i viss mån tar ställning för den:

Jag kan ju kanske märka att det finns en del författarskap som man inte är superförtjust i, och det blir ändå lite som att man står bakom det om man lyfter fram det, och då kanske man tvekar lite inför vissa saker som man tycker inte riktigt har den kvaliteten som man kan stå bakom. Så det kan hända att man undviker nånting som man har läst och avskydde. Sen så skyltar jag ju absolut inte bara med sånt som jag själv gillar, utan man vill ju ha en blandning. Men det har nog hänt att jag har undvikit vissa.

B3

Valet, eller bortvalet, av vissa böcker baserat på personlig smak framställs av B3 som ett resultat av oundviklig subjektivitet snarare än ett medvetet beslut. Å andra sidan kan den personliga smaken som urvalskriterium också förstås som ett medel för att uppnå mångsidighet och bredd, vilket jag tidigare har visat.

Normerna kring den personliga smakens plats i urvalet av böcker att skylta med varierar beroende på hur informanterna förstår skyltningens funktion. När skyltningen förstås som en form av litteraturförmedling framstår det som naturligt

att bibliotekarien som exponerar en bok fungerar som en länk mellan dess innehåll och läsaren. På bibliotek 4 innehåller en skyltning på temat världspoesidagen en skylt med texten ”boktips - låna gärna”. Ordet boktips signalerar en förståelse av böckerna i skyltningen som förmedlade av någon. Denna förståelse går igen i B6:s reflektion kring frågan om vad som gör en bok värd att exponera: ”det måste ju vara att man har läst den själv och tycker att andra ska läsa den, så att det är en form av litteraturförmedling, alltså att skylten blir det. Då uppfyller den ju kraven, om man säger så”. I B4:s arbete med skyltning av och för unga vuxna är det viktigt att böckerna som exponeras överensstämmer exakt med målgruppens önskemål. För att skyltningen ska verka inkluderande måste urvalet av böcker styras av den personliga smaken och informationspraktikerna hos gruppen med unga vuxna som deltar i skyltningen.

Sammanfattning

Begreppet informationspraktik åskådliggör att bibliotekarierna söker, hanterar och delar information i relation till skyltningsverksamheten i en spatio-temporalt utbredd praktik som ingår i andra praktiker, både inom den vidare biblioteksverksamheten och i privata sammanhang (Pilerot, Hammarfelt & Moring 2016; Schatzki 2012, s. 14). Urvalet påverkas av bibliotekariernas övriga roller i biblioteksverksamheten inom medieplanering och -hantering, programverksamhet och läsfrämjande verksamhet, samt av den kännedom om litteratur och kultur som bibliotekarierna tillägnar sig utanför biblioteksverksamheten. Den tidigare analysen har visat att böckernas utseende och placering får betydelse för bibliotekariernas informationspraktiker genom att definiera vilka böcker som kan väljas till en skyltning enligt praktikens normer. Även katalogiseringen med ämnesord påverkar vilka titlar som lyfts fram i förhållande till olika teman, vilket synliggör katalogens agens inom skyltningspraktiken (Cavanagh 2012, s. 222).

Den generella förståelsen av värdet av mångsidighet och bredd kan både yttra sig i normen att bibliotekarierna måste utmana sin subjektivitet i urvalet av böcker, som jag tidigare har visat, och den kontrasterande normen att den personliga smaken kan vara en bedömningsgrund för vilka böcker som exponeras. Konkurrensen mellan normer klarlägger dynamiken inom skyltningspraktiken som tillåter olika betoningar av skyltningens funktioner och värden (Cox 2012, s. 178). Den personliga smaken grundlägger en förförståelse av litteratur och kultur som bibliotekarierna både använder sig av och utmanar i sitt urval av skyltade böcker.

Analysen av studiens resultat visar hur bibliotekariernas urval av böcker att exponera tar form i förhållande till värden, normer och informationspraktiker inom skyltningspraktiken. I avsnittet som följer sammanfattas dessa resultat i relation till forskningsfältet och studiens teoretiska utgångspunkter.

Konklusion och diskussion

Syftet med denna uppsats har varit att bidra med kunskap om hur urvalet av böcker som exponeras genom skyltning sker på folkbibliotek. För att uppnå syftet har studien genom observationer och intervjuer undersökt fyra folkbiblioteks skyltningsverksamhet som en skyltningspraktik, vars olika beståndsdelar tillsammans avgör vilka böcker som lyfts fram. I detta avsnitt presenteras och diskuteras studiens slutsatser i relation till uppsatsens frågeställningar och den tidigare forskningen på området. Diskussionen blickar samtidigt framåt mot tänkbara framtida forskningsfrågor kopplade till bibliotekens skyltning av böcker. Avslutningsvis förs en kort reflektion kring studiens metodval och dess konsekvenser för resultaten.

Skytningens värden

Undersökningen av skyltningspraktiken på de studerade folkbiblioteken har utgått från tre frågeställningar. Den första forskningsfrågan lyder: *vilka värden tillskriver bibliotekarierna urvalet av böcker som de väljer att skylta med?* Praktiker struktureras av generella förståelser av sakers värde, natur eller plats (Schatzki 2012, s. 16). De generella förståelserna utgör syften för vilka människor agerar inom en praktik, och förstås i denna uppsats som skyltningens värden. Studien har identifierat generella förståelser av fyra överordnade värden i materialet: värdet av mångsidighet och bredd, värdet av mångfald, värdet av aktualitet och värdet av ökad utlåning. De tre första värdena förhåller sig till det fjärde genom att förutsättas möjliggöra ökad utlåning, men står också för sig själva och påverkar skyltningarna i andra riktningar, vilket visar sig i skyltningspraktikens normer för hur man skyltar och hur skyltningarna ska vara.

De generella förståelser av skyltningens värden som tematiseras i studien, alltså värdet av mångsidighet och bredd, mångfald samt aktualitet, framstår som underbetonade i den tidigare forskningen om skyltning i relation till den studerade skyltningspraktiken. Skyltningens betydelse för ökad utlåning är belagd i åtskilliga studier (Bischoff & van Dyk 2020; Goldhor 1972; Roy 1994) och strukturerar som värde ofta förståelsen i de texter om hur skyltningen bäst gestaltas som är skrivna för praktiken (Ng-He & Gibbons 2021; Philips 2011). Premissen att skyltningen påverkar vad som lånas ut och läses genom att synliggöra särskilda titlar (Tveit 2004, s. 96) motiverar varför biblioteken ägnar sig åt skyltning såväl som varför det

är relevant att undersöka hur urvalet av böcker går till. Till skillnad från den tidigare forskningen om skyltning visar dock min studie att bibliotekarierna utnyttjar denna utgångspunkt för att uppnå andra värden i skyltningen, snarare än att skylta enbart för att öka cirkulationen av beståndet. Detta är ett nytt perspektiv som är viktigt att ha med i den framtida forskningen om skyltning.

Texterna som rent konkret behandlar hur eller med vilka böcker biblioteken ska skylta kan betraktas som delar av skyltningspraktiken som formar dess generella förståelser av vad skyltningen ska uppnå (se ex. Ng-He & Gibbons 2021; Philips 2011). Dessa praktikhärla texter utgår ofta från en amerikansk kontext, där Reader's Advisory är en väletablerad tjänst och boklistor av olika slag är vanliga. Att texter av detta slag inte refereras av bibliotekarierna i studien kan tyda på att de inte har samma betydelse för skyltningspraktiken på svenska folkbibliotek som i den internationella litteraturen om skyltning.

Jämfört med Oterholm och Tveits (2010) resultat finns bland bibliotekarierna i denna studie en tydligare värdeförankring av skyltningen som förmedling i folkbibliotekens samhällsuppdrag. Skyltningens koppling till det institutionella uppdraget breddar perspektivet i relation till tidigare forskning, som framför allt undersöker den politiska värdeförankringen i förhållande till bibliotekens bredare förmedlingsverksamhet och i högre grad förknippar skyltning med profilering och marknadsföring (se ex. Fojtik 2024; Smidt 2002; Tveit 2004). De generella förståelser som organiserar skyltningspraktiken förhåller sig till politiska ideal, vilket jag återkommer till under nästa rubrik. Som Smidt (2002, s. 318) poängterar får folkbibliotekens politiska styrning konsekvenser för synen på litteratur och litteraturförmedling. Till skillnad från det litterära fältet i stort grundar bibliotekarierna sällan urvalet av böcker i värderingen av själva den litterära texten, utan förhåller sig, liksom Smidts informanter, till ett demokratiskt ideal om likvärdighet. Däremot kan studiens resultat indikera att skyltning som en typ av indirekt förmedling dämpar den ambivalens som såväl Oterholm och Tveit (2010) som Smidt (2002) ser mellan att förmedla det användarna önskar sig och att vidga användarnas perspektiv på litteratur. Även om båda dessa normer framträder i materialet, framstår det aldrig som problematiskt att lyfta fram okända eller smala titlar riktat till en större allmänhet.

Normer och riktlinjer

Den andra forskningsfrågan som behandlas i denna studie är: *Vilka normer och eventuella riktlinjer förhåller sig bibliotekarierna till i urvalet?* De generella

förståelserna av skyltningarnas värden formas av folkbibliotekens institutionella uppdrag som ytterst regleras av bibliotekslagen. Uppdraget hänvisas explicit av informanterna i förhållande till skyltningsverksamheten med avseende på bibliotekslagens föreskrifter om bredd och kvalitet, prioriterade grupper och tillgänglighet, och fungerar på så vis som en riktlinje inom skyltningspraktiken. Studiens resultat visar att folkbibliotekens uppdrag även materialiseras i lokala regler, i bemärkelsen explicita direktiv eller instruktioner (Schatzki 2012, s. 16), för skyltningspraktiken. På ett bibliotek nämns exponeringen av medier genom skyltning i medieplanen, och sätts således i förbindelse med bibliotekens vidare praktik. Andra bibliotek förhåller sig till en checklista för representation i skyltningen respektive uttryckliga urvalskriterier som förhåller sig till uppdraget i stort.

Bibliotekariernas generella förståelser av skyltningarnas värden yttrar sig också i normer för hur urvalet av böcker ska vara. Med den generella förståelsen av mångsidighet och bredd som värde följer normerna att även mindre populära och synliga titlar och genrer ska lyftas fram i skyltningen, att skyltningen ska ha ett brett tilltal och att skyltningen ska understödja användarnas serendipitet. Värdet av mångfald medför normerna att skyltningen ska informera om bibliotekens uppdrag gentemot de prioriterade grupperna, men också att alla bibliotekens användare ska kunna representeras av och spegla sig i skyltningen. Värdet av aktualitet yttrar sig i normerna att skyltningen ska spegla sin samtid, att skyltningen ska variera över tid och att böckerna som exponeras i skyltningen ska vara nya. Normerna för urvalet av böcker kan relatera till flera generella förståelser, vilket förevisas i uppsatsens analys. Denna studie bidrar till forskningen om skyltning genom att illustrera bredden av normer som finns i skyltningsverksamheten, och hur dessa samspelar med varandra på olika sätt. För att åskådliggöra vad som styr urvalet av böcker som exponeras genom skyltning behöver skyltningspraktikens alla normer tas i beaktande.

Flera av de normer för skyltningspraktiken som studien har identifierat går i linje med potentialer som lyfts fram i den tidigare forskningen om skyltning. Att skyltningen kan profilera biblioteksverksamheten och skapa möjligheter för användare att relatera till biblioteket genom att förhålla sig till aktuella fenomen eller spegla en mångfald av såväl innehåll som format, går igen i forskningen som viktiga möjligheter (Berget 2022; Fojtik 2024; Gay-Milliken & DiScala 2020; Tveit 2004). Även om begreppet serendipitet inte är explicit i bibliotekariernas beskrivningar av sina skyltningspraktiker, aktualiseras och främjas som tidigare

nämnt den tursamma slumpen genom en norm som framträder i materialet. Studiens resultat tyder på att det finns en medvetenhet hos bibliotekarierna om den potential att bidra till användarnas serendipitet som bland andra Björneborn (2017, s. 195–197) beskriver att skyltningen har.

Björneborn kopplar skyltningens främjande av serendipitet till det informella, lustfyllda lärandet, som skulle kunna förstås i termer av bildning jämfört med den mer formella utbildningen. Hur folkbiblioteksinstitutionens plats i en bildningstradition påverkar värdeförankringen av litteraturförmedlingen diskuteras av bland andra Smidt (2002) och Oterholm (2019). Lite överraskande är uttryckliga reflektioner kring skyltningens bildningspotential marginella i studiematerialet, och även om skyltningspraktikens normer skulle kunna diskuteras i relation till ett folkbildningsideal representeras själva bildningbegreppet därför inte i resultaten. Möjligtvis tyder detta på att folkbibliotekens skyltningspraktik i lägre grad legitimeras av det institutionella uppdraget än den övriga litteraturförmedlande verksamheten. Bildningsfunktionens perifera ställning i studiematerialet kan också indikera att serendipiteten i skyltningen främst förstås som en upplevelse, i enlighet med den bild som Grøn och Balling (2012) tecknar av bibliotekariernas generella inställning till litteraturförmedling.

Inom skyltningspraktiken finns även konkurrerande normer som ger uttryck både för dess sammankoppling med andra praktiker och för variationen i bibliotekariernas utförande av den (Cox 2012, s. 255; Schatzki 2012, s. 14). I knutpunkten mellan skyltningspraktiken och en marknadsföringspraktik inträder en norm att skyltningen ska marknadsföra bibliotekens bestånd, som kan yttra sig både i att bibliotekarierna vill lyfta fram lättillgängliga och estetiskt tilltalande böcker, och att de tvärt om vill synliggöra bibliotekens mindre kända bestånd av hänsyn till värdet av mångsidighet och bredd. Även i den tidigare forskningen knyts bibliotekens skyltning ofta till en marknadsföringspraktik (Eriksson 2017, s. 161; Steiner 2017, s. 19; Tveit 2004, s. 88). Ordet skyltning skapar i sig associationer till detaljhandelns saluförande av varor, vilket uppsatsens inledande begreppsdefinition visar. Samtidigt visar min studie att bibliotekens uppdrag för med sig andra generella förståelser av vad skyltningen ska uppnå, och det är tydligt att bibliotekarierna betraktar skyltningspraktiken som något annat än enbart marknadsföring. Framtida forskning skulle med fördel kunna företa en djupare undersökning av hur bibliotekens skyltningsverksamhet förhåller sig till kommersiell skyltning. Frågan om hur och på vilket sätt bibliotekens skyltning influeras av kommersiella logiker, och vilka konsekvenser det får för hur

bibliotekarierna förstår folkbibliotekens samhällsuppdrag i kontexten av skyltningsverksamheten, vore intressant att studera vidare.

Studien har också funnit konkurrerande normer kring urvalets relation till bibliotekariernas egen läsning eller personliga smak. När skyltningen inom ramen för en vidare litteraturförmedlingspraktik förstås som en länk mellan mottagaren och avsändaren får bibliotekariernas egen relation till urvalet av skyltade böcker en mer framträdande roll. I förhållande till värdet av mångsidighet och bredd i skyltningen kan den personliga smaken vara både möjliggörande och förhindrande, vilket resulterar i motstående normer. Normen att bibliotekarien i viss mån står bakom de böcker som exponeras utgår från en förståelse av skyltning som förmedling, som Eriksson (2017, s. 162–163) ger uttryck för genom definitionen att förmedling kräver kunskap om det förmedlade. Att man å andra sidan inte bara kan skylta med böcker som man vet något om eller gillar är en norm som delvis motsäger Grøn och Ballings (2012) beskrivning av förmedlingspraktiken som orienterad mot personliga läsupplevelser. De motstående normerna kan både tolkas som att bibliotekens skyltning befinner sig i intersektionen mellan vad Eriksson (2017, s. 161–163) kallar förmedling och exponering, och att skyltningspraktiken drivs av generella förståelser som relaterar till bibliotekens samhälleliga uppdrag.

Informationspraktiker

Studiens tredje och sista forskningsfråga avser att undersöka: *vad kännetecknar de informationspraktiker som bibliotekarierna företar sig för att välja böcker att exponera genom skyltning?* Resultaten visar att bibliotekariernas informationspraktiker präglas av en spatio-temporal utbredning (Schatzki 2012, s. 14). Information om böcker att exponera genom skyltning återfinns inom ramen för bibliotekariernas övriga roller i biblioteksverksamheten såväl som utanför arbetet. Tillsammans med skyltningsverksamhetens kollektiva prägel bidrar informationspraktikernas spatio-temporala utbredning till att skyltningspraktiken är svåravgränsad. Av detta följer att studiens observationer och intervjuer blir ett sätt att lyfta fram skyltningspraktiken som ett diskursivt objekt som går att analysera (Nicolini & Monteiro 2017, s. 6). Genom att sätta ord på en tyst kunskap betonar jag såväl som informanterna vissa element av praktiken och döljer andra. Följaktligen är representationen av skyltningspraktiken ett teoretiskt och politiskt färgat projekt. Medan praktikens deltagare vanligen framhäver avvikande eller kontroversiella aspekter av praktiken, betonar Nicolini och Monterio (2017, s. 6) att forskare oftast strävar efter övergripande beskrivningar i enlighet med förväntningarna inom deras akademiska praktiker. Det är genom att benämna och

beskriva rutinmässiga och implicita processer som denna studie bidrar till såväl forskningen som praktiken.

Samtidigt som beskrivningen genom intervjuer och observationer framställer skyltningspraktiken som ett diskursivt objekt, är det viktigt att poängtera att praktiken sker på ett materiellt och kroppsligt plan. Studien visar att de centrala aktörer som ingår i skyltningsverksamheten påverkar vilka sökstrategier som är möjliga att företa i urvalet av böcker. Ett kollektivt ansvar för skyltningen förutsätter ofta breda teman som tillåter att urvalet sker utifrån aktörernas förståelse och sökande i hyllorna. Smala ämnesområden för skyltningen kan i sin tur kräva att bibliotekarierna använder katalogen som sökverktyg, vilket främjas genom en tydligare ansvarsfördelning. Tillsammans med böckerna, bokhyllorna och biblioteksrummet fungerar katalogen som materiella aktörer, som strukturerar bibliotekariernas handlingsutrymme i sökandet efter titlar att exponera genom skyltning (Cavanagh 2012, s. 217). Studiens praktikteoretiska perspektiv har bidragit till att synliggöra skyltningspraktikens materialitet och rutinmässighet, vilket kompletterar och breddar det akademiska och professionella fältets inriktning mot bibliotekariernas obundna val och medvetna tankar kring urval (se ex. Folkesten 2025, Janson 2024; Kjersén Edman 2018).

Liksom resultaten av denna studie visar Tveits (2004, s. 17) inkludering av klassificering och indexering i förmedlingsbegreppet att böckernas materiella relationer formar förståelsen av deras innehåll och betydelse. När skyltning som förmedling, enligt Erikssons (2017, s. 162–163) definition, pekar mot böckernas innehåll genom att tillfoga en skylt, ett tema eller en genrebeskrivning, säger skyltningen någonting om vad användarna kan förvänta sig av böckerna. Studien har funnit att bibliotekarierna använder böckernas sammansättning i teman för att strukturera och utmana förståelsen av olika fenomen. Skyltning kan alltså inte vara en neutral aktivitet, både för att den utförs av mänskliga och materiella aktörer och för att den påverkar begreppsliggörandet av det som exponeras.

Eftersom Rydbeck (2022) antar ett praktikteoretiskt perspektiv för att studera liknande frågor om urval av litteratur som undersöks i denna studie, är det relevant att kortfattat jämföra våra resultat. Även Rydbecks studie om valet av texter till Shared Reading visar att informanternas informationspraktiker breder ut sig över både tid och rum. Inte minst indikerar studiernas liknande slutsatser avseende de aktiviteter studiedeltagarna företar sig för att hitta och välja ut litteratur, att begreppet informationspraktiker som teoretiskt verktyg lämpar sig för att få syn på

och beskriva en social och rutinmässig process som motsats till en avgränsad och individuell aktivitet. Detta är kanske ännu tydligare i min studie, där informanterna i lägre grad söker aktivt och medvetet efter titlar att förmedla genom skyltning. I Rydbeck's studie framträder en kanon av litterära verk som studiedeltagarna förhåller sig till och reproducerar i valet av texter. Några textresurser med samlade verk som lämpar sig att förmedla framkommer inte denna studie. Snarare tyder samtalen med informanterna på att de strävar efter att utmana och balansera kanoniserande resurser som bestsellerlistor eller BTJ-häftet, i linje med Naper och Wiegands (2008, s. 9) resonemang om att undvika återskapandet av ett existerande urval. Däremot har min studie inte undersökt om det finns några mönster i vilka titlar som faktiskt lyfts fram genom bibliotekens skyltningar. Framtida forskning skulle med fördel kunna utforska i vilken mån det finns en folkbibliotekskanon av böcker som exponeras oftare än andra, och vad som i så fall karakteriserar en sådan.

Användardelaktigheten som exemplifieras i analysavsnittet aktualiserar på olika sätt användarnas informationspraktiker i skyltningen. Delaktigheten i skyltningspraktiken bryter mot en norm att skyltningen ska förmedla bibliotekariernas expertkunskap, som blir synlig genom att den överträds. Nya aktörsroller förskjuter därmed praktiken och ger upphov till nya aktiviteter i förhållande till urvalet av böcker. I ljuset av Hvenegaard Rasmussens studie (2016) om användardelaktighet på bibliotek kan mina studieresultat betraktas som en del av den generella rörelsen från envägskommunikation till dialog mellan biblioteket och användarna. Studien visar också att exempelvis exponering på återlämningsvagnar är en mer implicit och vanemässig typ av delaktighet i bibliotekens skyltning, som av Björneborn (2017, s. 197) betonas som en potential för serendipitet men som jag menar även kan betraktas som en bibliotekarieunderstödd dialog mellan användare. Samtidigt vill jag betona att det finns potential att arbeta mer med användarnas aktiva delaktighet i folkbibliotekens skyltningar. Studien visar exempel på hur skyltning kan vara ett verktyg att visa bibliotekets relevans gentemot en målgrupp genom att inkludera den i utformningen och innehållet som lyfts fram. I förhållande till de generella förståelser inom skyltningspraktiken som studien visar, finns det skäl att öka de prioriterade gruppernas inflytande genom att involvera dem i just skyltning.

Avslutande reflektioner

För att uppnå sitt syfte har studien undersökt folkbibliotekariers arbete med skyltning och deras beskrivningar av vad som styr urvalet av böcker som lyfts fram genom observationer och intervjuer. Observationer framhålls av Nicolini och

Monteiro (2017, s. 11) som en fördelaktig metod för att studera praktiker, och har i denna studie använts för att situera skyltningspraktiken och upptäcka sådant som framstår som underförstått (Dankić & Lundquist 2022, s. 175–176). Inom studiens praktiska ramar har observationerna tillsammans med intervjuerna uppnått en teoretisk mättnad (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022, s. 64). Samtidigt är det möjligt att fler och längre observationer med ett större fokus på bibliotekariernas praktiska skyltningsarbete kan skapa en djupare förståelse för skyltningspraktikens materialitet och kroppslighet. Sådana observationer skulle också än tydligare kunna framhäva skyltningspraktikens presens, i motsats till hur den återges och hur den tar sig uttryck i biblioteksrummet. Av hänsyn till uppsatsens omfång hade fler och längre observationer inneburit att antalet studerade bibliotek fått begränsas. Eftersom studien har syftat till att sprida kunskap om en skyltningspraktik genom forskningsresultat som är delvis oberoende av vilka specifika personer som deltagit (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022, s. 64), har en undersökning av flera folkbibliotek och bibliotekarier prioriterats.

Studien har haft en bred ansats att på en övergripande nivå beskriva vad som kännetecknar den studerade skyltningspraktiken och dess betydelse för vilka böcker som lyfts fram i bibliotekens skyltning. Studiematerialet tangerar flera aspekter som faller utanför uppsatsens forskningsfrågor, men som är relevanta att utforska vidare i framtida studier. En naturlig följd av frågan om vad som lyfts fram genom bibliotekens skyltning är en motstående fråga om vad som *inte* exponeras. I studiens material framträder främst alternativa format, exempelvis lättlästa böcker eller storstilsböcker, som en kategori som inkluderas på olika sätt och olika mycket i bibliotekens skyltningar. Bergets (2002) slutsats att kunskapen om adapterade böcker behöver öka bland norska bibliotekarier vore därför intressant att prova i en svensk kontext. Mot bakgrund av den aktuella och omdiskuterade statliga utredningen *En kulturkanon för Sverige*, som syftar till att främja en medborgerlig bildning genom att lyfta fram verk och företeelser som har betydelse för svensk kultur (SOU 2025:92), finns också ett behov av att undersöka folkbibliotekens litteraturförmedlande roll i den kulturpolitiska diskursen kring läsning och litteratur. Vilken roll kommer kulturkanon att spela i folkbibliotekens förmedling, och i vilken mån bidrar folkbiblioteken till att definiera vad som är god och viktig litteratur?

Det sker just nu en utveckling mot att allt fler bibliotek inför intelligenta mediehanteringssystem som kan få betydelse för hur skyltningen av böcker fungerar. Denna studie har undersökt fyra folkbibliotek vars skyltningsverksamhet

är förhållandevis traditionell och lokalt förankrad. Den studerade skyltningspraktiken formas av både den rutinmässighet och variation som ryms inom bibliotekariernas professionsutövande, och ger utrymme för bibliotekarierna att göra bedömningar kring urval av böcker. Under de senaste åren har det danskutvecklade logistiksystemet IMMS (Intelligent Material Management System) införts för att automatisera mediehanteringen på flera bibliotek runtom i världen (se ex. Lyngsoe Systems 2023; Lyngsoe Systems 2026). I sin uppmärksammas masteruppsats om IMMS beskriver Lovisa Liljegren (2021, s. 4) systemet som ett vidareutvecklat lagerhanteringssystem som innebär att biblioteken får ett så kallat flytande bestånd styrt av algoritmer. I Sverige var Biblioteken i Malmö först med att implementera systemet under 2022, följt av Göteborgs stadsbibliotek under 2024 (Grundström Nyberg & Krögerström 2024, s. 1). Flera större svenska bibliotek har inlett arbetet med att undersöka och införa IMMS för att effektivisera sin mediehantering (Bibliotek Familjen Helsingborg 2025; Systematic 2024).

Intelligenta mediehanteringssystem påverkar bibliotekens beståndsutveckling och litteraturförmedling på flera sätt. I en artikel om hur IMMS inverkar på bibliotekspraktiker och bibliotekarieprofessionen visar Liljegren (2022) att bibliotekariernas förändrade relation till beståndsutvecklingen minskar deras utrymme att utvärdera och välja medier. Med IMMS utgår inköp och fördelning av medier till de olika filialbiblioteken från huvudbiblioteket och bestäms av en algoritm som förutser användarnas behov och efterfrågan. Konsekvenserna av detta blir, enligt Liljegren (2022, s. 43–44), att bibliotekarierna får en minskad kännedom om individuella titlar i beståndet och en ökad kunskap om vilka delar av beståndet som används mest. Ida Grundström Nyberg och Nora Krögerström (2024, s. 43) belyser i sin masteruppsats om införandet av IMMS på Biblioteken i Malmö att de bibliotekarier som ser litteraturförmedling som en central del av sin yrkesroll betraktar den minskade beståndskunskapen som problematisk. Även Liljegren (2022, s. 44) frågar sig hur bibliotekarier kan arbeta litteraturförmedlande med en minskad kännedom om vilka böcker som finns och var de står. När beståndsutvecklingen huvudsakligen styrs av cirkulationsdata ställer Liljegren (2022, s. 44) också frågan hur bibliotekarierna och algoritmen kan uppnå den bredd och mångfald i mediesamlingen som biblioteksplaner förespråkar.

Det är för tidigt att säga hur AI-baserade logistiksystem som IMMS kommer att påverka skyltningspraktiken på svenska folkbibliotek. Även om IMMS har kapacitet att utforma och underhålla skyltningar och bokutställningar (Lyngsoe

Systems 2025), återstår det att se om de svenska folkbiblioteken kommer att automatisera sin skyltningsverksamhet. Systemets inverkan på beståndsutvecklingen och litteraturförmedlingen, som lyfts fram ovan, har dock implikationer för den skyltningspraktik som beskrivits i denna studie. Bibliotekarierna i studien framhäver att deras informationspraktiker för att hitta och välja ut böcker att exponera är tätt förbundna med deras övriga roller i verksamheten inom exempelvis medieplanering och -hantering, och utgår från en kännedom om vilka böcker som finns på biblioteket. Om den kunskapen minskar är det möjligt att urvalet av böcker i högre grad blir beroende av materiella aktörer som böckernas hyllplacering och bibliotekskatalogen. I relation till de generella förståelser av skyltningens värden som studien har identifierat förhåller sig algoritmerna som styr IMMS huvudsakligen till värdet att skyltningen ska bidra till ökad utlåning. Utgångspunkten i cirkulationsdata innebär att beståndet och exponeringen styrs av popularitet och riskerar, som Liljegren (2022, s. 44) poängterar, att utelämnas värdena av mångsidighet och bredd, mångfald och samhällsaktualitet – värden som min studie har visat underbygger skyltningspraktiken.

Denna uppsats karakteriserar skyltningsverksamheten som en praktik där handlingsutrymmet för bibliotekarier att värdera och välja ut böcker enligt sitt professionella omdöme är stort. Det är troligt att bilden av skyltningspraktiken hade sett annorlunda ut om ett bibliotek som infört IMMS hade inkluderats i studien. Framtida forskning kan med fördel undersöka hur intelligenta mediehanteringssystem som IMMS påverkar skyltningspraktiken på folkbibliotek. Marknadsföringspraktiken som studien har visat influerar och ibland konkurrerar med skyltningspraktiken får ett större utrymme när IMMS inkorporerar den kommersiella logiken i infrastrukturen kring mediehanteringen, vilket kan motivera en jämförande studie av marknadsföringspraktikens genomslag i skyltningsverksamheten på bibliotek med respektive utan IMMS. Det behövs även mer forskning om vilken verkan AI-baserade logistiksystem har på bibliotekariers handlingsutrymme inom skyltningspraktiken. För min studie har dock dessa implikationer för bibliotekariernas autonomi att värdera och välja litteratur varit ett viktigt argument för att artikulera de värden och normer som styr bibliotekariers urval av böcker till skyltning, när de själva har möjlighet att utgå från sin professionella kompetens. Genom att lyfta fram den tysta kunskap som formar skyltningspraktiken synliggör studien vad bibliotekarier faktiskt kan och gör, vilket inte minst är viktigt i relation till en utveckling där flera arbetsuppgifter automatiseras.

Referenser

Andersson, J. (2015). *Med läsning som mål: Om metoder och forskning på det läsfrämjande området* (Rapport 2015:3). Statens kulturråd.

https://www.kulturradet.se/globalassets/start/publikationer/2015/med-lasning-som-mal/med-lasning-som-mal_tg.pdf

Barman, L. & Weurlander, M. (2024). Tematisk analys. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 4 uppl., Liber, s. 38-55.

Berget, G. (2022). The use and promotion of adapted books in Norwegian public libraries. *Journal of Librarianship & Information Science*, 54(1), s. 108-120. doi: 10.1177/0961000621996422

Bergstrand, J. (2023). *Vad är skyltning egentligen bra för? En kvalitativ studie om användarupplevelser kring skyltning*. Masteruppsats, Biblioteks- och informationsvetenskap. Lunds universitet. <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/9119442>

Bibliotek Familjen Helsingborg (2025). *Förstudie för att undersöka ett förbättrat utnyttjande av bibliotekets bokbestånd med hjälp av IMMS*.

<https://media.helsingborg.se/uploads/networks/4/sites/10011/2025/10/projektplan-forbattrat-utnyttjande-av-bibliotekets-bokbestand-med-hjalp-av-imms.pdf>

Bischoff, M. & van Dyk, G. (2020). The Effect of Fiction on Religious Studies Display Shelves in an Academic Library. *Journal of Religious and Theological Information*, 19(3), s. 71-83. doi: 10.1080/10477845.2020.1789331

Bjørneborn, L. (2017). Biblioteket som mulighedsrum for serendipitet og uformel læring. I Laskie, C. (red.) *Biblioteksdidaktik*. Hans Reitzels Forlag, s. 183-212.

Bokmässan (2025). *Främjar biblioteken litteraturens ställning?*

https://bokmassan.se/programs/framjar-biblioteken-litteraturens-stallning/?_gl=1*10fs7jg*_up*MQ..*_ga*MTAwNDk0MDUyNS4xNzY3NDM4MjMx*_ga_3YNJ1C45EQ*czE3Njc0MzgyMzEkbzEkZzAkdDE3Njc0MzgyMzEkaJYwJGwwJGgw [2026-01-03].

Bryman, A., Clark, T., Foster, L. & Sloan, L. (2025). *Brymans samhällsvetenskapliga metoder*. 4 uppl., Liber.

Camacho, L., Spackman, A. & Cluff, D. (2014). Face Out: The Effect of Book Displays on Collection Usage. *Journal of Business and Finance Librarianship*, 19(2), s. 114–124. doi: 10.1080/08963568.2014.883874

Cavanagh, M. F. (2012). Interpreting reference work with contemporary practice theory. *Journal of Documentation*, 69(2), s. 214-242. doi: 10.1108/00220411311300057

Ceccato, V., Ercin, E., Ariel, B., Hazanov, J., Elfström, S., Sampaio, A., Ioannidis, I., Maskin, A. (2022). *Att skapa trygga miljöer i bibliotek: En svensk fallstudie*. Institutionen för samhällsplanering och miljö, Kungliga Tekniska Högskolan.
https://www.kth.se/polopoly_fs/1.1160381.1649576975!/Vania%20Ceccato%20%28%20Att%20Skapa%20trygga%20milj%C3%B6er%20i%20bibliotek%29%20-compressed.pdf

Conteh-Morgan, M. (2004). Reading African Women's Writing. *Reference Librarian*, 42(87/88), s. 163–178. doi: 10.1300/J120v42n87_06

Cox, A. M. (2012). An exploration of the practice approach and its place in information science. *Journal of Information Science*, 38(2), 176-188. doi: 10.1177/0165551511435881

Dahlin-Ivanoff, S. (2022). Fokusgruppsdiskussioner. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 3 uppl., Liber, s. 105–116.

Dankić, A. & Lundquist, E. (2022). Observationer. I Silow Kallenberg, K., von Unge, E. & Wiklund Moreira, L. (red.) *Etnologiskt fältarbete: nya fält och former*. Studentlitteratur, s. 173–192.

Eriksson, R. (2017). Litterære udstillinger i biblioteksrummet. I Laskie, C. (red.) *Biblioteksdidaktik*. Hans Reitzels Forlag, s. 157–182.

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2022). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 3 uppl., Liber, s. 56–78.

Fojtik, K. (2024). Book Clubs and Displays: RA for Readers and Communities. *Library Philosophy and Practice*, s. 1–10.

Folkesten, A. (2025). *Skyltningsarbetets mål: perspektiv från bibliotekarier*. Kandidatuppsats, Biblioteks- och informationsvetenskap. Högskolan i Borås. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-34357>

Forslid, T., Helgason, J., Lenemark, C., Ohlsson, A. & Steiner, A. (2017). *Litterära värdepraktiker: aktörer, rum, platser*. Makadam förlag.

Fouracre, D. (2015). Making an Exhibition of Ourselves? Academic Libraries and Exhibitions Today. *The Journal of Academic Librarianship*, 41(4), s. 377–385. doi: 10.1016/j.acalib.2015.05.008

Gay-Milliken, L. & DiScala, J. (2020). Going beyond Book Displays. *Knowledge Quest*, 48(3), s. 10–17.

Goldhor, H. (1972). The Effect of Prime Display Location on Public Library Circulation of Selected Adult Titles. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 42(4), s. 371-389. doi: 10.1086/620068

Grundström Nyberg, I. & Krögerström, N. (2024). ”Det finns inget system som är så magnifikt att det bländar”: En intervjustudie om bibliotekariers jurisdiktion efter införandet av IMMS, flytande bestånd och centraliserade inköp vid Biblioteken i Malmö. Masteruppsats, Biblioteks- och informationsvetenskap. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-32325>

Grøn, R. & Balling, G. (2012). Litteraturformidling og bibliotekaren som faglig-personlig formidlingsautoritet. *Nordisk Tidskrift for Informationsvidenskap og Kulturformidling*, 1(3), s. 51-61.

Hagstöm, C. & Nylund Skog, S. (2022). Intervjuer. I Silow Kallenberg, K., von Unge, E. & Wiklund Moreira, L. (red.) *Etnologiskt fältarbete: nya fält och former*. Studentlitteratur, s. 127-152.

Hughes Tidlund, I. & von Unge, E. (2022). Etik och kvalitativa metoder. I Silow Kallenberg, K., von Unge, E. & Wiklund Moreira, L. (red.) *Etnologiskt fältarbete: nya fält och former*. Studentlitteratur, s. 47-68.

Hvenegaard Rasmussen, C. (2016). The participatory public library: the Nordic experience. *New Library World*, 117(9-10), s. 546-556. doi: 10.1108/NLW-04-2016-0031

Janson, L. (2024). *Temahyllan: böcker i teman för ungdomar och unga vuxna*. BTJ förlag.

Johansson, J. (2022). *Vilse på biblioteket: En kvalitativ studie om biblioteksbesökarens åsikter kring processen att leta efter böcker*. Masteruppsats, Biblioteks- och informationsvetenskap. Lunds universitet.
<https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/9090132>

Karatay, H., Tezel, K. V. & Demirel, A. (2023). Middle Schoolers' Book Selection and Reasons for Discontinuing Reading. *South African Journal of Education*, 43(2), s. 1-13. doi: 10.15700/saje.v43n2a2076

Katz, B. (2001). Best Books and Readers. *Acquisitions Librarian*, 13(25), s. 189-200.

Kjersén Edman, L. (2018). *Vad ska vi läsa i bokcirkeln?: lästips och hur vi får fart på samtalet*. BTJ förlag.

Lalander, P. (2022). Observationer och etnografi. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 3 uppl., Liber, s. 117-138.

Larkin-Lieffers, P. A. (2001). Informational Picture Books in the Library. *Public Library Quarterly*, 20(3), s. 3-28. doi: 10.1300/J118v20n03_02

Liljegren, L. (2021). *Smarta bibliotek[arier]: samspelet mellan IMMS och bibliotekarier på folkbiblioteken i Köpenhamn*. Masteruppsats, Biblioteks- och informationsvetenskap. Lund universitet. <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/9050027>

Liljegren, L. (2022). Easier material management – at what cost? : Librarians meet IMMS. *Nordic Journal of Library and Information Studies*, 3(2), s. 33-53. doi: 10.7146/njlis.v3i2.128547

Lindsköld, L. (2016). Ett användbart kvalitetsbegrepp: Kvalitetsbedömning i litteraturpolitiken. I Eliassen, K. O. & Prytz, Ø. (red.) *Kvalitetsförståelser: Kvalitetsbegrepet i samtidens kunst og kultur*.. Norsk kulturråd, s. 162–182.

Lindsköld, L. (2023). Allsidighet och kvalitet – vad betyder det för folkbibliotekens arbete? <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-31165>

Lunds kommun (2019). *Mediepolicy – Folkbiblioteken i Lund*.
<https://folkbiblioteken.lund.se/documents/4279442/4307475/mediepolicy+tillg%C3%A4nglig.pdf/c43bd42d-498b-4662-4947-37229eff61e5> [2026-06-01]

Lunds kommun (2023). *Biblioteksprogram för Lunds kommun 2024-2030*.
<https://lund.se/download/18.36227d7418c8afb755d18782/1704279943570/Biblioteksprogram%20f%C3%B6r%20Lunds%20kommun%202024%E2%80%932030.pdf> [2026-06-01]

Lyngsoe Systems (2023). *From Empty Shelves to Overflowing Success*.
<https://lyngsoesystems.com/library/cases/helsinki-city-libraries> [2026-05-26]

Lyngsoe Systems (2025). *Improving Library Engagement: How IMMS Enhances Book Exhibitions, Events, and Themed Displays*.
<https://lyngsoesystems.com/library/knowledge-hub/behind-the-solutions/how-imms-transforms-book-exhibitions-and-themed-displays> [2026-05-27]

Lyngsoe Systems (2026). *Keeping Shelves Full Across 19 Locations*.
<https://lyngsoesystems.com/library/cases/multnomah-library-imms> [2026-05-26]

Malmö stad (u.å.). *Biblioteken i Malmös mediepolicy*.
<https://malmo.se/download/18.66454d7e193d3b6e14114e08/1741864291442/Mediepolicy%E2%80%93Biblioteken%20i%20Malmö%CC%88.pdf> [2026-06-01]

Malmö stad (2022). *Biblioteksplan 2022-2027: Folkbibliotek och skolbibliotek i Malmö*.
<https://malmo.se/download/18.187ac425180513e4ebc1288/1651146958818/Bibli>

oteksplan-2022%E2%80%932027-Folkbibliotek%E2%80%93och-skolbibliotek-i-Malmö%CC%88.pdf [2026-06-01]

Naper, S. & Wiegand, S. (2008). “Books of the Hour” and “Books of All Time”: Booklists in the Evolving Library. *Library Philosophy and Practice*, s. 1-11.

Ng-He, C. & Gibbons, P. (2021). *Exhibits and Displays: A Practical Guide for Librarians*. Rowman & Littlefield.

Nicolini, D. & Monteiro, P. (2017). The practice approach in organizational and management studies. I Langley, A. & Tsoukas, H. (red.) *The SAGE Handbook of Process Organization Studies*. SAGE, s. 110-126. doi: 10.4135/9781473957954.n7

Nilsson, S. K. (2012). Biblioteken, litteraturen och läsaren. I SOU 2012:10. *Läsarnas marknad, marknadens läsare - en forskningsantologi*.
<https://www.regeringen.se/contentassets/4573b215bafb491cb24a3f2bbd7bdc2f/lasarnas-marknad-marknadens-lasare-hela-dokumentet-sou-201210/>

Oterholm, K. (2016). Folkebiblioteket og kvaliteter i litteraturen: et formidlingsperspektiv. I Eliassen, K. O. & Prytz, Ø. (red.) *Kvalitetsforståelser: Kvalitetsbegrepet i samtidens kunst og kultur*. Norsk kulturråd, s. 140-161.

Oterholm, K. (2019). *Kvalitet i praksis: En sammenliknende studie av profesjonelle leseres situerte diskusjoner av litterær kvalitet*. OsloMet.

Oterholm, K. & Tveit, Å. K. (2010). Verdier i bevegelse: Litteraturformidlingen, bibliotekarprofesjonen og utdanningen. *Dansk Biblioteksforskning*, 6(1), s. 5-14.

Pattee, A. (2008). CONSIDERING POPULAR FICTION AND LIBRARY PRACTICES OF RECOMMENDATION. *Library Quarterly*, 78(1), s. 71-98. doi: 10.1086/523910

Philips, S.P. (2011). *Displays!: Dynamic Design Ideas for Your Library Step by Step*. McFarland & Company.

Pilerot, O., Hammarfelt, B. & Moring, C. (2017). The many faces of practice theory in library and information studies. *Information Research*, 22(1).

Reckwitz, A. (2002). Toward a Theory of Social Practices: A Development in Culturalist Theorizing. *European Journal of Social Theory*, 5(2), s. 243-263. doi: 10.1177/13684310222225432

Region Stockholm (2024). *Litteraturfrämjande på agendan*.
<https://www.regionstockholm.se/nyheter/2024/08/litteraturframjande-pa-agendan/>
[2026-01-03].

Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2022). Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 3 uppl., Liber, s. 244–260.

Ross, C. S. (1991). Readers' Advisory Service: New Directions. *RQ*, 30(4), s. 503–518.

Rouse, J. (2001). Two concepts of practices. I Schatzki, T., Knorr-Cetina, K. & von Savigny, E. (red.) *The Practice Turn in Contemporary Theory*. Routledge, s. 189–198.

Rouse, J. (2007). Practice theories. I Turner, S. P. & Risfjord, M. W. (red.) *Philosophy of anthropology and sociology*. Elsevier, s. 499–540.

Roy, L. (1994). Displays and displacement of circulation. *Collection Management*, 17(4), s. 57–77. doi: 10.1300/J105v17n04_05

Rydbeck, K. (2022). De litterära texterna till Shared Reading – hur väljer man dem? I Forslid, T., Ohlsson, A., Rydbeck, K., Skjerdingsstad, K. I., Steenberg, M. & Tangerås, T. M. (red.) *Shared Reading i Skandinavien: Forskning og praksis*. ABM-media AS, s. 141–176.

Saricks, J. G. (1997). *Readers' Advisory Service in the Public Library*. American Library Association.

Savolainen, R. (2007). Information behavior and information practice: Reviewing the “umbrella concepts” of information-seeking studies. *Library Quarterly*, 77(2), s. 109–132. doi: 10.1086/517840

Schatzki, T. R. (2012). A primer on practices: theory and research. I Higgs, J. (red.) *Practice-based education: Perspectives and strategies*, Sense Publishers, s. 13–26. doi: 10.1007/978-94-6209-128-3_2

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*.

Smidt, J. K. (2002). *Mellom elite og publikum: Litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek*. Unipub forlag.

Smith, R. & Young, N. J. (2008). Giving Pleasure Its Due. *Journal of Academic Librarianship*, 34(6), s. 520–526. doi: 10.1016/j.acalib.2008.09.003

SOU 2025:92. *En kulturkanon för Sverige*.

Steiner, A. (2017). Select, Display, and Sell. *LOGOS: The Journal of the World Book Community*, 28(4), s. 18–31. doi: 10.1163/1878-4712-11112138.

Svenska Akademiens ordbok (u.å.). Skylta.

<https://svenska.se/?q=skylta&exactMatch=true&activeTab=saob&id=9608780&homografNr=0> [2026-05-03].

Svensson, P. & Ahrne, G. (2022). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 3 uppl., Liber, s. 24–39.

Systematic (2024). *Stockholms stadsbibliotek och Systematic banar vägen för framtidens bibliotekstjänster*. <https://systematic.com/se/branscher/library/nyheter-kunskap/nyheter/stockholms-stadsbibliotek-och-systematic-banar-vaegen-foer-framtidens-bibliotekstjaenster/> [2026-05-26]

Söderholm, J. (2024). *Bibliotekarier om sitt mediestrategiska uppdrag*. Svensk biblioteksförening. <https://biblioteksforeningen.se/rapporter/bibliotekarier-om-sitt-mediestrategiska-uppdrag/>

Söderlind, Å. & Elf, G. (2014). ”Vi arbetar i medborgarnas tjänst”: en kartläggning av mediestrategiskt arbete på bibliotek utifrån normerande dokument. Svensk biblioteksförening. <https://biblioteksforeningen.se/rapporter/vi-arbetar-i-medborgarnas-tjanst/>

Trott, B. & Baker, J. (2010). Booktalking for Adult Audiences. *Reference and User Services Quarterly*, 49(3), s. 234–238. doi: 10.5860/rusq.49n3.234

Tveit, Å. K. (2004). *Innganger: om lesing og litteraturformidling*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Vardell, S. M., Hadaway, N. L. & Young, T. A. (2006). Matching Books and Readers. *Reading Teacher*, 59(8), 734–741.

Vetenskapsrådet (2024). *God forskningssed* (Rapport 2405).
<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html>

Bilagor

Bilaga 1

Samtyckesblankett

En studie av urvalspraktiken bakom skyltning av böcker på folkbibliotek

Jag heter Laura Isoz och studerar på masterprogrammet ABM (Arkivvetenskap, Biblioteks- och informationsvetenskap, Museologi) vid Lunds universitet. Jag håller nu på att skriva mitt examensarbete i form av en masteruppsats om skyltning av böcker på folkbibliotek. Min studie bygger på att jag gör observationer av bibliotekariers arbete med skyltning samt en efterföljande intervju med en eller ett par olika bibliotekarier med särskilt fokus på frågor om hur de väljer vilka böcker som ska exponeras.

Studien syftar till att bidra med kunskap om hur urvalet av böcker som exponeras genom skyltning sker på folkbibliotek, för att åskådliggöra vad som påverkar och kännetecknar denna urvalspraktik. Jag definierar skyltning i bred bemärkelse som boksrudd, bord eller hyllor där böcker exponeras för användarna på ett annat sätt än jämte varandra med ryggarna utåt.

Forskningshuvudman för projektet är Lunds universitet.

Hur går projektet till?

Observationerna genomförs i biblioteksrummet och dokumenteras genom anteckningar och fotografering av skyltningar som stöd för minnet. Under observationerna kan samtal och uttalanden som görs i relation till den studerade verksamheten komma att dokumenteras och användas som material i studien. Enbart sådant som är relevant för studiens syfte kommer att analyseras.

Intervjun beräknas ta ungefär 60 minuter och den kommer att spelas in. Inspelningen kommer inte att spridas vidare. De som blir intervjuade kommer att pseudonymiseras i uppsatsen.

Deltagandet är frivilligt

Ditt deltagande är frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta deltagandet fram tills uppsatsen examineras. Om du väljer att inte delta eller vill avbryta ditt

deltagande behöver du inte uppge varför. Om du vill avbryta ditt deltagande kontaktar du mig eller min handledare Karen Louise Grova Søylen.

Möjliga följder och risker med att delta

Det finns inga uppenbara följder eller risker med att delta i studien. Du väljer själv om du vill svara på en fråga eller inte.

Samtycke

Om du vill delta i studien så bekräftar du att du har tagit del av informationen och ger ditt samtycke till att bli intervjuad. Det kan du göra genom att besvara detta mail med följande fras: ”Jag har tagit del av informationen och ger mitt samtycke till att medverka i studien”.

Vad händer med dina uppgifter?

Dokumentation av observationerna sker genom skriftliga anteckningar. Intervjuerna kommer att sparas ner som ljudfiler. Därefter transkriberas de i textfiler. Personuppgifter kommer att pseudonymiseras och hanteras konfidentiellt. Namn på deltagare i studien kommer inte att finnas i uppsatsen. Istället används påhittade namn eller koder. Allt insamlat material raderas när uppsatsen är godkänd.

Dina svar och dina uppgifter kommer att behandlas så att enbart jag och min handledare kommer att kunna ta del av dem. Ansvarig för dina personuppgifter är Lunds universitet. Enligt EU:s dataskyddsförordning (GDPR) har du rätt att kostnadsfritt få ta del av de uppgifter om dig som hanteras i projektet, och vid behov få eventuella fel rättade. Du kan också begära att uppgifter om dig raderas samt att behandlingen av dina personuppgifter begränsas.

Om du vill ta del av uppgifterna ska du kontakta mig. För frågor om dataskydd, kontakta dataskyddsombudet via e-post: dataskyddsombud@lu.se.

Om du är missnöjd med hur dina personuppgifter behandlas har du rätt att lämna in klagomål till Integritetsskyddsmyndigheten, som är tillsynsmyndighet. Information om detta finns på myndighetens webbplats (imy.se).

Ändamål

Behandling av personuppgifter är nödvändig för att genomföra uppsatsarbetet och uppnå följande mål som krävs för få godkänt

- visa förmåga att kritiskt, självständigt och kreativt identifiera och formulera frågeställningar, att planera och med adekvata metoder genomföra kvalificerade uppgifter inom givna tidsramar och därigenom bidra till kunskapsutvecklingen samt att utvärdera detta arbete
- visa sådan färdighet som fordras för att delta i forsknings- och utvecklingsarbete eller för att självständigt arbeta i annan kvalificerad verksamhet

Enligt GDPR får behandling av personuppgifter endast ske om det finns en giltig rättslig grund. Lunds universitet bedömer att behandlingen av personuppgifter inom ramen för studentarbetet stödjer sig på den rättsliga grunden ”allmänt intresse”.

Hur får du information om resultatet av projektet?

Den godkända uppsatsen kommer att finnas tillgänglig på Lund Student Papers: <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search>.

Kontaktuppgifter

E-post: la6765is-s@student.lu.se

Telefon: [mitt telefonnummer]

Handledare: Biträdande universitetslektor, Karen Louise Grova Søilen

Institutionen för kulturvetenskap, Box 192, 221 00 Lund

E-post: karen_louise_grova.soilen@kultur.lu.se

Telefon: 046 222 31 79

Bilaga 2

Intervjuguide

Inledande frågor

- **Vill du berätta lite om hur ni arbetar med skyltning på ert bibliotek?**
 - Arbetar man ensam eller tillsammans med kollegor?
 - Vilka olika typer av skyltningar finns på biblioteket?
- Hur ser din roll ut i arbetet med skyltning?
- Vilken roll/vilka roller har du i verksamheten i stort?

Normer och riktlinjer

- **Finns det några interna riktlinjer eller policydokument för skyltning att förhålla sig till i din verksamhet?**
- **Hur påverkar kommunala, regionala eller nationella styrdokument arbetet med skyltning på ert bibliotek?**
- **Hur påverkar kommunala, regionala eller nationella styrdokument dina egna beslut i arbetet med skyltning?**
- Hur skulle du beskriva för någon som var helt ny i sin yrkesroll hur man kan tänka kring urvalet av böcker att skylta med på ert bibliotek?
- Hur påverkar dina övriga roller i verksamheten ditt arbete med urval av böcker till skyltning?

Informationspraktiker

- **Kan du beskriva hur du går tillväga för att välja vilka böcker som ska ingå i en skyltning?**
- Vad brukar vara utgångspunkten för en skyltning?
 - Tema? Målgrupp? Samhällsaktuellt fenomen? En enskild titel?
- Hur och var hittar du böcker att skylta med?
 - Katalog? Intern statistik? Recensioner? Sociala medier? Förlagsmaterial? Kollegiala tips? Egen läsning?
- **Hur går det till när utlånade böcker i en skyltning ska ersättas med nya?**
- **Hur väljs de böcker som exponeras i hyllorna?**

Värden

- **Vad kännetecknar en bra skyltning, enligt dig?**
- Vad tycker du gör en bok värd att exponera?
- Vad strävar du efter att uppnå med de skyltningar du bidrar till?

Avslutande frågor

- **Finns det något som är utmanande i arbetet med att hitta och välja ut böcker att exponera?**
- Finns det någonting som du vill tillägga?